

SAMENWERKING BIJ MEDIA- EDUCATIE TUSSEN VOORTGEZET ONDERWIJS EN MEDIA-INSTELLINGEN

L. E. Ramdhani

*Masterthesis voor Kunstgeschiedenis: Educatie & Communicatie
Utrecht, Augustus 2009*

*“Coming together is a beginning,
staying together is progress,
working together is success.”* Henry Ford

L. E. Ramdhani
Utrecht, Augustus 2009
Masterthesis voor Kunstgeschiedenis: Educatie & Communicatie
Begeleiding: drs. Esther Bos

Inhoudsopgave

VOORWOORD	6
INLEIDING.....	8
1.1 ACHTERGROND EN AANLEIDING ONDERZOEK	8
1.2 DOEL EN VRAAGSTELLING	9
1.3 METHODEN VAN ONDERZOEK	10
1.4 BEPERKINGEN	13
1.5 GEBRUIKTE BEGRIPPEN	13
BELEIDSACHTERGROND.....	15
2.1 MEDIA-EDUCATIE EN MEDIAWIJSHEID	15
2.2 MEDIAWIJSHEID COMPETENTIES: KENNIS, VAARDIGHEDEN EN MENTALITEIT	16
2.3 DE ROL VAN VERSCHILLENDE PARTIJEN	17
2.4 KABINETSVISIE.....	19
2.5 REACTIE OP DE KABINETSVISIE.....	19
2.6 HET MEDIAWIJSHEID EXPERTISECENTRUM.....	20
2.7 PROJECT CULTUUR EN SCHOOL.....	22
2.8 SAMENVATTING	22
VORMEN VAN SAMENWERKING	24
3.1 VORMEN VAN SAMENWERKING	24
3.2 SAMENVATTING	35
AANDACHTSPUNTEN BIJ DE SAMENWERKING	36
4.1 SAMENWERKING ALGEMEEN	37
4.2 SAMENWERKING ONDERWIJS EN CULTURELE INSTELLINGEN.....	37
4.3 SAMENVATTING	41
ERVARINGSDESKUNDIGEN AAN HET WOORD	42
5.1 DE FRISSE BLIK.....	43
5.2 HET UTRECHTS CENTRUM VOOR DE KUNSTEN	45
5.3 HET NEDERLANDS INSTITUUT VOOR FILMEDUCATIE	48
5.4 SCHOOLTV TELEAC/NOT	50
5.5 NEDERLANDS INSTITUUT VOOR BEELD EN GELUID.....	52
5.6 THORBECKE COLLEGE.....	52
5.7 KATHOLIEKE SCHOLENGEMEENSCHAP ETTEN-LEUR	58
5.8 VOORBEELDEN VAN SAMENWERKINGSVORMEN NADER BEKEKEN	60
5.9 ANALYSE SAMENWERKINGSVORMEN, MEERWAARDE EN AANDACHTSPUNTEN	65
5.10 MOCCA EN VRAAGGERICHTE CULTUUREDUCATIE	73
5.11 TUSSENCONCLUSIE	77

CONCLUSIES & AANBEVELINGEN	78
6.1 VORMGEVING VAN DE SAMENWERKING	78
6.2 AANDACHTSPUNTEN SAMENWERKING	79
6.3 REFLECTIE.....	80
6.4 ENKELE ONDERZOEKSAANBEVELINGEN.....	80
6.5 PRAKTISCHE AANBEVELINGEN	81
BIBLIOGRAFIE	84
ACTIVITEITEN VAN HET MEDIAWIJSHEID EXPERTISECENTRUM TOT NU TOE	86
LEIDRAAD INTERVIEWS.....	88
B.1 INTERVIEWS MEDIA-INSTELLINGEN.....	88
B.2 INTERVIEWS SCHOLEN	88
B.3 LEIDRAAD INTERVIEW MOCCA	89
ONDERSTEUNING VISIE ONTWIKKELING VOOR SCHOLEN	91
STAPPENPLAN SAMENWERKING	93

Voorwoord

Nog steeds lichtelijk verbaasd dat het mij daadwerkelijk is gelukt mijn Masterthesis af te ronden schrijf ik dit voorwoord. 'De Scriptie' leek in mijn hoofd altijd een groot obstakel dat overwonnen moest worden met bloed, zweet en tranen. Dat dit uiteindelijk is meegevallen heeft vooral te maken met de affiniteit die ik heb met het onderwerp en de relevantie ervan voor mijn eigen lespraktijk.

Toen ik zeven jaar geleden begon met mijn studie Theater, Film en Tv-wetenschappen had ik niet kunnen weten dat de intuïtieve keuzes die ik tijdens mijn studie heb gemaakt mij uiteindelijk zouden brengen op de plek waar ik nu ben aangekomen.

Ik sluit mijn studietraject, van Theater, Film en Televisiewetenschappen via Kunstgeschiedenis naar de Master Educatie en Communicatie, af met een onderzoek dat mijn oorspronkelijke studiekeuze en uiteindelijke Master bij elkaar brengt op de voor mij meest voldoening gevende manier.

De invloed van massamedia op onze maatschappij is iets dat mij bijzonder interesseert en intrigeert. Ik ben dan ook een groot voorstander van de integratie van media-educatie in het onderwijs maar realiseer mij ook dat dit een complex proces kan zijn. Ook ben ik als startend docent CKV en Kunst (algemeen) geïnteresseerd in de samenwerking tussen scholen en externe instellingen. De mogelijkheid om de leeromgeving van leerlingen te vergroten en zelf te leren van externe expertise is in mijn ogen inspirerend en bijzonder waardevol. Een combinatie van deze twee interesses heeft mij gebracht tot het onderwerp van mijn Master Thesis.

Graag wil ik hier iedereen die mij geholpen heeft bedanken.

Allereerst mijn begeleidster Esther Bos. Bedankt voor de prettige, ontspannen afspraken en je nuttige suggesties en opmerkingen.

Ook wil ik iedereen die ik heb mogen interviewen bedanken voor hun openheid, bereidwilligheid en enthousiasme: Mirna Ligthart, Elvira Stein, Sjaak Jansen, Wim Hilberdink, Frank van Dixhoorn, Fleur de Kort, Kiran Sukul, Anouck Wolf en John Leek.

Daarnaast wil ik iedereen in mijn directe omgeving, vrienden en familie, bedanken voor hun steun. In het bijzonder mijn ouders, die het mij mogelijk hebben gemaakt mijn Master titel te behalen, voor hun vertrouwen in mij en ontspannen houding ten aanzien van mijn scriptie proces.

Aafke, Tim en Marjolain bedankt voor het meedenken en jullie steun.

Yuri, Ralph, Manon, Isa, Anne, Erik, Wilma, David, tante Sonnia en oom Ep, Karel, Geertje, Hans, Freek, Maartje de B., Oma de Bruin, Nienke, Sanne, Lotte en Maartje M., bedankt voor de tussentijdse ontspanning, de aanmoedigingen en het accepteren van mijn afwezigheid.

Last but not least, Jaap voor zijn eindeloze geduld en steun en voor zijn motivatie en redigeer sessies.

Lara Ramdhani

Augustus 2009

Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding onderzoek

Media-educatie is op dit moment een *hot item* in Nederland met een sterke stimulans vanuit de overheid, vooral in het kader van mediawijsheid, een begrip dat in 2005 door de Raad voor Cultuur is geïntroduceerd. De Raad voor Cultuur omschrijft mediawijsheid als: *'de kennis en vaardigheden waarmee burgers zich bewust kunnen bewegen in een gemedialiseerde samenleving.'*¹ De term en de relevantie van het begrip worden maatschappij breed opgepikt.

Verschillende culturele en media instellingen houden zich steeds meer bezig met het ontwikkelen van media-educatief aanbod. Ook door het kabinet Balkenende II is het belang van mediawijsheid inmiddels onderstreept en de overheid is op verschillende manieren bezig met het bevorderen van activiteiten op dit gebied. In 2008 is er zelfs een Mediawijsheid Expertisecentrum opgericht waarbij verschillende culturele instellingen en andere experts op het gebied van media-educatie zich gezamenlijk bezig houden met activiteiten rondom de versterking van mediawijsheid.

Hoewel het doel is alle burgers van Nederland mediawijs te maken blijven jongeren een bijzonder belangrijke doelgroep. In het eerste advies over media-educatie dat de Raad van Cultuur uitbracht in 1996 stelde zij dat media-educatie vraagt om een integrale aanpak in het onderwijs. Het zou aan bod moeten komen in vrijwel alle vakken. Het verwezenlijken van een integrale aanpak blijkt in de praktijk echter nog niet zo gemakkelijk te zijn voor middelbare scholen. In haar laatste advies uit 2005 constateerde de Raad voor Cultuur dat media-educatie nog weinig vaste grond onder de voeten heeft gekregen in het onderwijs.² De Raad opperde dat het cruciaal is voor scholen om samenwerkingsverbanden aan te gaan. 'Scholen hoeven niet alle kennis en vaardigheden in huis te hebben; ze kunnen die ook tijdelijk in huis halen of er de deur voor uitgaan.' De Raad ziet hierin een taak voor culturele instellingen en

---

¹ Raad voor Cultuur, 2005, p.2

² Ibidem, p.23

media-aanbieders die meer vraaggericht dan aanbodgericht zouden moeten gaan werken.

In het afstudeeronderzoek van Judith Bardoel uit 2007 naar de problemen op het gebied van media-educatie in het voortgezet onderwijs, constateerde zij dat een structurele samenwerking tussen scholen en culturele instellingen ontbrak terwijl culturele instellingen met hun expertise scholen juist bijzonder goed van dienst zouden kunnen zijn op het gebied van media-educatie. Docenten beschikken zelf vaak niet over de specifieke kennis op technologisch gebied en het is voor hen moeilijk om de leerlingen op dit gebied bij te blijven benen.³

Het is duidelijk dat een samenwerking tussen middelbare scholen en externe instellingen die beschikken over expertise op het gebied van media-educatie zijn vruchten af kan werpen. De vraag is echter in welke vorm deze samenwerking plaats kan vinden en welke aspecten hierbij van belang zijn.

Op het samenwerkingsvlak tussen school en externe media-experts zal ik mij in deze thesis focussen.

1.2 Doel en vraagstelling

Het doel van dit onderzoek is om de samenwerkingsvormen en aandachtspunten in de samenwerking tussen middelbare scholen en culturele/media instellingen in kaart te brengen. Hiermee wil ik de drempel om als middelbare school samen te gaan werken met een externe instelling op het gebied van media-educatie verlagen door voorbeelden te geven van de manier waarop de samenwerking vorm gegeven kan worden en door inzichtelijk te maken wat belangrijke aandachtspunten zijn hierbij. Op deze manier wil ik een bijdrage leveren aan de verankering van media-educatie in het onderwijs.

De hoofdvraag van mijn thesis is dan ook: *Op welke manier kan de samenwerking tussen het voortgezet onderwijs en media-experts op het gebied van media-educatie vormgegeven worden en wat zijn belangrijke aandachtspunten in de samenwerking?*

Om een antwoord te kunnen geven op deze vraag zal ik eerst de volgende deelvragen beantwoorden:

1. Wat zijn de beleidsmatige doelen van media-educatie specifiek voor het voortgezet onderwijs?

---

³ Ibidem, p.37

2. Wat is er tot nu toe bekend over samenwerkingsvormen op het gebied van cultuureducatie?
3. Wat is er tot nu toe bekend over belangrijke aandachtspunten bij de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen op het gebied van cultuureducatie?
4. Wat is de meerwaarde van de samenwerking voor beide partijen?
5. Welke vormen van samenwerkingsvormen tussen scholen en media-experts komen in de praktijk het meest voor?
6. Welke aandachtspunten komen uit de praktijkvoorbeelden naar voren?

1.3 Methoden van onderzoek

In onderstaand figuur wordt mijn onderzoeksaanpak schematisch weergegeven.

In mijn onderzoek baseer ik mij op literatuuronderzoek en praktijkonderzoek dat bestaat uit acht interviews met betrokkenen uit de praktijk. Het is niet de bedoeling om met mijn onderzoek kwantitatieve uitspraken te doen. Ik realiseer mij dat ik met acht interviews geen volledig representatief beeld kan schetsen. De interviews met ervaringsdeskundigen worden in dit onderzoek gebruikt om concrete voorbeelden te geven uit de praktijk. Deze voorbeelden koppel ik aan de theorie en op basis van de combinatie hiervan kom ik tot mijn conclusies. Ik geef in mijn onderzoek geen waardeoordeel over de kwaliteit van samenwerking.

1.3.1 Literatuuronderzoek

Het eerste deel van mijn onderzoek is gebaseerd op literatuuronderzoek, gericht op bronnen afkomstig uit Nederland. In hoofdstuk één is het literatuuronderzoek gericht op de beleidsachtergrond van de begrippen media-educatie en mediawijsheid en op het overheidsbeleid als het gaat om de stimulering van samenwerking tussen scholen

en culturele instellingen in bredere zin. In het tweede deel (hoofdstuk twee en hoofdstuk drie) van mijn literatuur onderzoek bekijk ik wat er in de literatuur al bekend is over samenwerkingsvormen en aandachtspunten op het gebied van media-educatie.

1.3.2 Praktijkonderzoek

Naast het literatuuronderzoek heb ik acht verschillende experts geïnterviewd die zich bezig houden met media-educatie. Deze leg ik naast de theorie uit het eerste deel om zo na een analyse tot mijn conclusie en aanbevelingen te komen. De gesprekken die ik heb gehad zijn met betrokkenen uit verschillende hoeken. Zo heb ik gesproken met twee docenten van twee middelbare scholen die zich intensief bezig houden met media-educatie. Deze twee middelbare scholen zijn de Katholieke Scholengemeenschap Etten-Leur [KSE] en het Thorbecke College in Zwolle. Beide scholen heb ik gekozen omdat zij allebei een duidelijk mediaprofiel hebben dat nog wordt of al is opgezet door 'gewone' docenten die niet specifiek zijn opgeleid voor media-educatie. De betreffende docenten vervullen op de scholen respectievelijk de rol van mediacoördinator en projectleider Moderne Media. De KSE houdt zich al ruim vier jaar succesvol bezig met media-educatie en werkt daarbij intensief samen met verschillende externe aanbieders.

Het Thorbecke College is sinds het schooljaar 2007/2008 van start gegaan met een pilot klas die het vak Moderne Media volgde. De school is nog volop in ontwikkeling in de uitbreiding en vormgeving van dit profiel. Bij dit proces worden zoveel mogelijk externe instellingen betrokken. Ik heb deze twee scholen uitgekozen omdat de een al veel ervaring heeft en de ander nog volop in ontwikkeling is en beide op een andere manier hun mediaprofiel en de samenwerking met externe instellingen vormgeven. Uit de hoek van de aanbieders op het gebied van media-educatie heb ik gesproken met medewerkers van vijf culturele of media- instellingen, namelijk: De frisse blik, het Utrechts Centrum voor de Kunsten [UCK], het Nederlands Instituut voor Filmeducatie [NIF] en Schooltv (TELEAC/NOT). Deze vijf instellingen hebben op verschillende manieren samen gewerkt of werken nog steeds samen met middelbare scholen.

Het aantal aanbieders op het gebied van media-educatie is enorm groot en ik heb keuzes moeten maken. Voor een groot deel hingen die keuzes af van de uitgekozen scholen omdat ik door hen automatisch geleid werd naar de instellingen en de keuze

uit het aantal scholen dat structureel bezig is met de inbedding van media-educatie een stuk minder groot is dan de aanbieders. De frisse blik en het UCK werken niet samen met een van de scholen die ik heb geïnterviewd. De frisse blik heb ik uitgekozen omdat zij nog relatief jong zijn maar al wel op een succesvolle manier hun projecten van de grond hebben gekregen en hun expertise en kennis op verschillende vlakken hebben ingezet in het onderwijs. Bovendien is de frisse blik ook bezig met het opzetten van een structurele samenwerking met een aantal scholen.

Het Utrechts Centrum voor de Kunsten heb ik uitgekozen omdat zij een bemiddelende rol tussen scholen en culturele instellingen vervullen en zelf aanbod creëren. Bovendien is het UCK bezig voor het Amadeus Lyceum in Utrecht met de ontwikkeling van een doorlopende leerlijn media-educatie.

Naast het feit dat het NIF gaat samenwerken met het Thorbecke College in Zwolle heb ik deze instelling uitgekozen omdat zij landelijk een overkoepelende taak hebben op het gebied van media-educatie. Tot hun taken behoren bemiddeling en coördinatie maar zij houden zich ook zelf bezig met het ontwikkelen van materiaal en het initiëren van projecten. Schooltv heeft intensief samengewerkt met de KSE en heeft veel ervaring met het ontwikkelen van educatieve projecten voor het onderwijs.

Het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid is landelijk een belangrijke instelling als het gaat om media-educatie met een uitgebreid educatief aanbod. Bovendien is Beeld en Geluid intensief betrokken bij het Mediawijsheid Expertise Centrum, dat onder andere als taak heeft verschillende partijen, waaronder scholen en aanbieders, bij elkaar te brengen.

Tot slot heb ik een gesprek gehad met een instelling die op een andere manier informatie biedt voor mijn onderzoek. Dit is Mocca (Match Onderwijs en Cultuur Amsterdam), het expertisenetwerk voor cultuureducatie uit Amsterdam. Mocca ondersteunt en adviseert Amsterdamse scholen en aanbieders in cultuureducatie beleid. Zij doen dit in opdracht van de gemeente Amsterdam en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.⁴ In het 'advies Onderwijs in Cultuur'⁵ uit 2006 wordt Mocca genoemd als voorbeeld van gemeentelijk cultuureducatiebeleid. In haar netwerkfunctie legt zij de nadruk op vraagontwikkeling vanuit scholen. Voor deze instelling heb ik gekozen omdat zij een helikopter view biedt op de samenwerking

---

⁴ www.mocca-amsterdam.nl

⁵ Uitgebracht door de Onderwijs Raad en Raad voor Cultuur

tussen scholen en instellingen.

1.4 Beperkingen

In het praktijk gedeelte van mijn onderzoek heb ik acht ervarings deskundigen op het gebied van media en cultuureducatie geïnterviewd. Hier zit een beperking in. De media instellingen die ik heb gekozen vormen wat betreft het aanbod een vrij homogene groep. Alle uitgekozen instellingen houden zich namelijk hoofdzakelijk met audiovisuele media bezig. Ik heb geen instellingen geïnterviewd die zich specifiek met andere vormen van media bezig houden. De reden dat ik toch voor de betreffende instellingen heb gekozen is voor een groot deel ingegeven door de scholen die ik heb geselecteerd, omdat ik door hen bij een aantal van de instellingen ben gekomen waarmee zij samenwerken.

1.5 Gebruikte begrippen

In mijn thesis spreek ik over de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen op het gebied van media-educatie. Ik heb het bij media-educatie over de invulling die het Cultuurnetwerk Nederland geeft aan dat begrip. Het Cultuurnetwerk schaaft media-educatie onder het bredere begrip cultuureducatie. In haar omschrijving van media-educatie heeft het Cultuurnetwerk ook de definitie van Mediawijsheid, zoals geïntroduceerd door de Raad voor Cultuur, verwerkt.

Cultuureducatie:

*'De ruimste omschrijving van cultuureducatie is: alle vormen van educatie waarbij cultuur als doel of als middel wordt ingezet. In het algemeen laat cultuureducatie mensen kennismaken met kunst- en cultuuruitingen en verdiept het inzicht daarin. Cultuureducatie wordt in de praktijk gehanteerd als verzamelbegrip voor kunsteducatie, erfgoededucatie en media-educatie.'*⁶

Media-educatie

'Media-educatie leert mensen kundig en kritisch om te gaan met (massa)media, zowel

---

⁶ http://www.cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/wat_is_cultuureducatie.html

met de klassieke (kranten, radio, tv) als met nieuwe media (internet). Media-educatie draagt bij tot grotere 'mediawijsheid'.⁷

In hoofdstuk twee wordt er dieper in gegaan op de achtergrond van de begrippen media-educatie en mediawijsheid.

Mediawijsheid

'De kennis en vaardigheden waarmee burgers zich bewust kunnen bewegen in een gemedialiseerde samenleving'⁸

Media-instellingen

Met media-instellingen bedoel ik instellingen die een educatief media aanbod hebben. Dit kunnen instellingen zijn die zelf ook produceren zoals TELEAC/NOT maar het kunnen ook culturele instellingen zijn die in hun aanbod media-educatie hebben.

Media-experts

Als ik over media-experts spreek heb ik het over de geïnterviewde personen die werkzaam zijn bij de door mij geselecteerde media-instellingen.

Samenwerking

In dit onderzoek wordt de samenwerking onderzocht tussen voortgezet onderwijs en media instellingen waarbij een directe bijdrage geleverd wordt aan de vormgeving en/of invulling van het onderwijs op de betreffende school.

---

⁷ Ibidem

⁸ Raad voor cultuur, 2005, p.2

Beleidsachtergrond

Media-educatie, Mediawijsheid en Project Cultuur en School

Media-educatie en mediawijsheid zijn tegenwoordig twee populaire en veel gebruikte begrippen. De definitie en de invulling ervan kunnen echter breed geïnterpreteerd worden. In dit hoofdstuk schets ik het beleidsmatige kader van media-educatie en mediawijsheid om uit te leggen hoe de begrippen vanuit de overheid zijn bedoeld. Ik ga in op de definities van de begrippen zoals deze officieel zijn geïntroduceerd door de Raad voor Cultuur. Daarnaast beschrijf ik wat de doelen van de begrippen zijn en wat hierbij de rollen zijn van verschillende partijen zoals deze vanuit de Raad voor Cultuur worden gezien. Ik zal hiervoor een samenvatting geven van voor dit onderzoek relevante stukken uit het advies van de Raad voor Cultuur uit 2005. Daarnaast zal ik ingaan op de inrichting van het mediawijsheid expertisecentrum een van de belangrijkste activiteiten uit het huidige kabinetsbeleid rondom mediawijsheid. Tot slot ga ik in dit hoofdstuk ook kort in op het belang van samenwerking op het gebied van cultuureducatie zoals dit gezien wordt vanuit de overheid.

2.1 Media-educatie en Mediawijsheid

In 1996 bracht de Raad voor Cultuur voor het eerst ongevraagd een advies uit met betrekking tot media-educatie. De Raad adviseerde destijds media-educatie te introduceren in het onderwijs waarbij het geïntegreerd zou moeten worden in de kerndoelen en eindtermen van het onderwijs. In 2005 kwam de Raad voor Cultuur met een vernieuwd advies genaamd *Mediawijsheid. De ontwikkeling van nieuw burgerschap*. In dit advies pleitte De Raad voor een verbreding van media-educatie naar mediawijsheid. Dit met als voornaamste reden dat bij media-educatie de nadruk teveel ligt op het onderwijs terwijl alle burgers van Nederland zouden moeten leren verantwoord om te gaan met alle oude en nieuwe media.

De Raad voor Cultuur omschrijft het begrip mediawijsheid als volgt: *Mediawijsheid duidt op 'het geheel van kennis, vaardigheden en mentaliteit waarmee burgers zich bewust, kritisch en actief kunnen bewegen in een complexe, veranderlijke en*

fundamenteel gemedialiseerde wereld'.⁹

De Raad voor Cultuur legt in het advies uit dat de Raad met opzet niet langer de term media-educatie gebruikt. [...] *Bij media-educatie zoals dat tot dusver vorm heeft gekregen in beleid, onderwijs en culturele praktijken gaat het om het aanleren van vaardigheden ten einde afzonderlijke media (producten) te kunnen begrijpen en benutten. Bij mediawijsheid gaat het echter om begrip van het gemedialiseerde karakter van de samenleving als zodanig - opdat men in die wereld actief kan opereren. De termen media-educatie en mediawijsheid sluiten elkaar daarbij niet uit, integendeel: door zijn ruimere scope sluit mediawijsheid media-educatie in: media-educatie als proces van kennisoverdracht dat leidt tot competenties die gezamenlijk tot wijsheid kunnen leiden.*¹⁰

Media-educatie kan dus met andere woorden ingezet worden om te komen tot mediawijsheid.

2.2 Mediawijsheid competenties: Kennis, vaardigheden en mentaliteit

Kennis, vaardigheden en mentaliteit zijn de drie competenties die in samenhang met elkaar volgens de Raad voor Cultuur nodig zijn om tot mediawijsheid te komen.

Deze competenties zijn volgens de Raad complementair: [...] *Zonder vaardigheden blijft kennis abstract, zonder mentaliteit kunnen kennis en vaardigheden in maatschappelijk opzicht ongewenste effecten sorteren.* [...] Maar de drie aspecten roepen elkaar ook op. Zo leert de ervaring dat als wijkbewoners zelf websites bouwen (vaardigheden), zij veel meer inzicht krijgen in de problematiek rond digitale veiligheid, betrouwbaarheid of privacy (kennis) en ontdekken dat een constructieve bijdrage aan een discussie ook daadwerkelijk effect kan hebben (mentaliteit).¹¹

2.2.1 Kennis

De eerste competentie die de Raad voor Cultuur onderscheidt is kennis. Deze kennis is nodig om mediaboodschappen te kunnen interpreteren. Belangrijke aspecten hierbij zijn:

1. Het besef dat media-inhouden geconstrueerd zijn.
2. Het kunnen achterhalen wie de afzender van een boodschap is en wat diens belangen zijn.

---

⁹Raad voor Cultuur, 2005, p. 18

¹⁰ Ibidem

¹¹ Idem, p.20

3. Bewustwording van de rol die media spelen in het eigen leven en in de maatschappij.¹²

2.2.2 Vaardigheden

De tweede competentie is vaardigheden. De Raad van Cultuur acht vaardigheden van belang omdat volgens haar het zelf produceren van media-uitingen ook bijdraagt aan het begrijpen van de werking van media. Vaardigheden zijn volgens de Raad nodig om te [...] kunnen kijken, kiezen en knoppen bedienen. Zo moet men van informatie niet alleen weten waar deze te vinden is, maar tevens hoe men de mate van betrouwbaarheid ervan bepaalt en vervolgens hoe men de informatie gebruikt. [...] ¹³

2.2.3 Mentaliteit

Met mentaliteit doelt de Raad voor Cultuur op de houding waarmee men gebruikt maakt van media. Het bewust zijn van de houding die men aanneemt is zowel belangrijk bij het consumeren van media-uitingen als het produceren ervan.

‘Het besef van de houding waarmee men gebruik maakt van media. Welke houding dat is, kan per gebruiker verschillen - actief, passief, kritisch, goedgegelovig, enthousiast of cynisch - zoals ook de waardensystemen van gebruikers verschillen. Als mensen ook zelf media produceren moet zij zich bewust zijn van de effecten van hun handelen en moeten zij daar ook verantwoordelijkheid voor nemen. Participatie in communicatievormen, van welke aard deze ook zijn, is niet vrijblijvend maar schept verplichtingen. Men moet met andere woorden weten wat men doet als men adressen van pedofielen op het internet plaatst of vanuit zijn huiskamer een webcam op de straat richt.’¹⁴

2.3 De rol van verschillende partijen

‘Mediawijsheid is een zaak van iedereen’ aldus de Raad voor Cultuur in haar advies van 2005. De Raad richt zich in dit stuk tot de mediasector, het onderwijs en culturele instellingen omdat deze nadrukkelijk tot het aandachtsgebied van de Raad voor Cultuur horen.¹⁵ De Raad spreekt over de gevolgen voor de verschillende terreinen en geeft daarnaast aan wat er zou moeten gebeuren op ieder terrein.

---

¹² Ibidem, p.19-20

¹³ Ibidem, p.20

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Ibidem, p. 22

2.3.1 Onderwijs

De Raad geeft verschillende adviezen die betrekking hebben op het onderwijs.

1. mediawijsheid zou geen apart vak moeten worden.
2. geen expliciet geformuleerde leerdoelen waaraan scholen zich moeten houden
3. belangrijkste competenties voor jongeren: kennis en mentaliteit. Wat betreft technische vaardigheden lopen jongeren vaak voor op hun docenten.
4. scholen moeten zoveel mogelijk gebruik maken van samenwerkingsverbanden om de leeromgeving van jongeren te verbreden en om docenten te verlichten door niet zelf over alle kennis en vaardigheden te hoeven beschikken.
5. Ondanks het aantrekken van externe expertise moeten docenten zelf ook over de eerder genoemde kennis, vaardigheden en mentaliteit beschikken. Vakken als CKV, Nederlands en Maatschappijleer spelen hier een belangrijke rol in.
6. Scholen moeten gestimuleerd worden om mediacoaches aan te stellen. Deze zouden zorg moeten dragen voor continuïteit, de ontwikkeling van projecten met externe partners, de begeleiding en inspiratie van mediaonderwijs op de eigen school.¹⁶

2.3.2 De Mediasector

De Raad voor Cultuur stelt publieke mediaproductanten verantwoordelijk voor de inhoud van hun producten.

1. producten van mediaproductanten moeten gebruikers de mogelijkheid bieden om de gepresenteerde informatie in haar context te plaatsen en te verbinden met andere informatie en media-uitingen.
2. producten moeten tot reflectie uitnodigen.
3. mediaproductanten kunnen hun kennis en vaardigheden delen met burgers door het te onderwijzen en te begeleiden. Op grotere schaal ziet de Raad hier een belangrijke taak in voor het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid en op kleinere schaal de regionale en lokale omroepen.¹⁷

2.3.3 Culturele instellingen

Voor culturele instellingen ziet de Raad voor Cultuur als belangrijkste

---

¹⁶ Ibidem, p.25-26

¹⁷ Ibidem, p.22-23

aandachtspunten:

1. kennisdeling om te voorkomen dat iedereen opnieuw het wiel uit moet vinden.
2. samenwerking (niet alleen met scholen maar bijvoorbeeld ook met lokale mediaproductanten en andere instellingen)
3. een meer vraaggestuurde houding om betere aansluiting te vinden bij de afnemers (waaronder scholen)
4. nadenken over de manier over continuïteit van succesvolle projecten.¹⁸

2.4 Kabinetsvisie

Het belang van media-educatie is na het advies van de Raad voor Cultuur onderstreept door het kabinet Balkenende II. In 2008 hebben minister Plasterk van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en minister Rouvoet van Jeugd en Gezin in een brief aan de tweede kamer de plannen van het kabinet wat betreft media-educatie duidelijk gemaakt.¹⁹

De brief heeft twee doelen: 'Veilig en verantwoord mediagebruik bevorderen door burgers - van jong tot oud, van ouder tot leraar - toe te rusten om de kansen van media volop te benutten en tevens goed te kunnen omgaan met de mogelijke gevaren daarvan. Daarom wordt een expertisecentrum opgericht. En, ten tweede, het bevorderen van een veilig media-aanbod door een beter functionerend zelfregulering- en klachtensysteem waarin ouders en opvoeders een stevige rol hebben.'

In de brief wordt uiteengezet wat betreft het kabinet belangrijke aspecten zijn van mediawijsheid, wat de rol is van het onderwijs, de ouders, overheid en mediaproductanten.

2.5 Reactie op de kabinetsvisie

Als reactie op de kabinetsvisie van ministers Plasterk en Rouvoet hebben verschillende filmorganisaties onder de noemer netwerk film een open brief geschreven die is gepubliceerd in de Volkskrant. In deze brief maakt het netwerk duidelijk dat wat hen betreft de nadruk vanuit het kabinet te veel ligt op veiligheid. Zij constateren dat het er in het belang van media-educatie te vaak de nadruk gelegd wordt op de gevaren van de

---

¹⁸ Ibidem, p.27-28

¹⁹ Plasterk en Rouvoet, 2008

media, in het bijzonder voor jongeren. Zij wijzen hierop dat een zelfde verschijnsel zich voor deed in de jaren twintig met de opkomst van de film dat destijds gezien werd al een gevaarlijk massamedium en filmeducatie was voornamelijk gericht op bescherming. De filmorganisaties pleiten in hun brief voor een hedendaagse mediawijsheid cultuurpolitiek. Hiertoe moet het idee van beschermen en beperken losgelaten worden volgens de filmorganisaties. In de brief wordt dit als volgt omschreven: *'Volgens de ondertekenaars van dit artikel gaat mediaonderwijs namelijk vooral over stimuleren en begeleiden. Over deelname in plaats van uitsluiting. Over het benutten van kansen en mogelijkheden. Over vrij onderzoeken en creatief exploreren. Over leren herkennen, benoemen en gemotiveerd leren kiezen. Over het ontdekken en stimuleren van talenten. Over jezelf in media uitdrukken en realiseren.'*²⁰

Bovendien geven de organisaties in de brief aan dat zij naar eigen ervaring kunnen zeggen dat deze benadering effectiever bijdraagt aan mediawijsheid dan de beschermende benadering. De filmorganisaties pleiten er verder voor media-educatie als onderdeel van cultuur en kunsteducatie te beschouwen. Op die manier kan media-educatie een plek krijgen in het onderwijs binnen de kunst en cultuur vakken maar bijvoorbeeld ook bij talen en ICT. Een combinatie van reflectieve en producerende vaardigheden biedt wat hen betreft de beste bescherming tegen ongewenste media invloed.

2.6 Het Mediawijsheid Expertisecentrum

Het begrip Mediawijsheid is door het kabinet Balkenende II in 2006 overgenomen als belangrijk speerpunt van het kabinetsbeleid. Hoewel verschillende ministeries zich bezighouden met mediawijsheid houdt het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap zich vooral bezig met mediawijsheid met betrekking tot jongeren, kinderen hun ouders en scholen.²¹ In het coalitieakkoord van het kabinet is opgenomen dat er een expertise centrum opgericht zal worden dat moet zorgen voor de versteviging van mediawijsheid in de samenleving. Dit zou het expertise centrum moeten doen door in het bijzonder kinderen, ouders, leerlingen en leerkrachten te ondersteunen en diverse initiatieven met elkaar te verbinden.²² Op 15 mei 2008 is

---

²⁰ Netwerk Filmorganisaties, 2008, p.1

²¹ <http://www.minocw.nl/mediawijsheid/1182/Rol-OCW-en-anderen.html>

²² Plasterk en Rouvoet, 2008, p. 3

dit expertisecentrum gelanceerd in het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. In de kwartiermakergroep van het centrum zitten de volgende organisaties: Beeld en Geluid, ECP.NL, Kennisnet, de Publieke Omroep en de Vereniging Openbare Bibliotheken.²³

De missie van het Mediawijsheid Expertisecentrum wordt in haar Programma plan als volgt geformuleerd: *'De missie van het mediawijsheid expertisecentrum is het realiseren van een toename in kennis, vaardigheden en mentaliteit waar burgers en instellingen over moeten beschikken om zich bewust, kritisch, veilig en actief te kunnen bewegen in de gemedialiseerde samenleving.'*²⁴

Voor het onderwijs ziet het kabinet ook een specifieke taak weggelegd. Het is de bedoeling dat het Mediawijsheid Expertisecentrum scholen gaat ondersteunen bij het vormgeven van mediawijsheid in het onderwijsprogramma. Dit zullen zij onder anderen doen door te helpen meer aanbod voor scholen te ontwikkelen en deze toegankelijk te maken. Voor aanbieders is het belangrijk goed aan te kunnen sluiten bij de wensen van scholen. De bedoeling is dat het Mediawijsheid Expertisecentrum hier onderzoek naar gaat doen om zodoende scholen te kunnen ondersteunen.²⁵ Het Mediawijsheid Expertisecentrum wil meer samenhang aanbrengen in het beleid en de activiteiten op het gebied van mediawijsheid. Concreet betekent dit dat het expertise centrum zoveel mogelijk spelers op het gebied van mediawijsheid bij elkaar wil brengen door zo een betere onderlinge afstemming te creëren en samenwerking te stimuleren.²⁶ De bedoeling is dat het expertisecentrum een toegankelijke plek wordt waar alle doelgroepen (onder anderen ouders, opvoeders, jongeren, mediaprofessionals, ouderen) terecht kunnen voor concrete informatie en handreikingen.

Zowel scholen als media-instellingen kunnen zich aansluiten als netwerkpartner bij het Mediawijsheid Expertisecentrum. Voor een overzicht van de activiteiten van het Mediawijsheid Expertisecentrum zie bijlage A.

---

²³ <http://mediawijsheidexpertisecentrum.nl/expertisecentrum>

²⁴ Mediawijsheid Expertisecentrum, 2008, p.11

²⁵ Plasterk en Rouvoet, 2008, p.26

²⁶ Mediawijsheid Expertisecentrum, 2009, p.3

2.7 Project Cultuur en School

Sinds 1997 voert het Ministerie van OC&W het project Cultuur en School uit. Dit project heeft als doel de positie van cultuureducatie in het onderwijs te versterken door de samenwerking tussen het onderwijs en de cultuursector te verbeteren. Het project richt zich op voortgezet en primair onderwijs. Voor veel culturele instellingen is educatie al onderdeel van hun kernactiviteiten. In de samenwerking met scholen kunnen culturele instellingen betere aansluiting vinden op hun eigen mogelijkheden en expertise en kunnen ze op die manier een effectieve vertaalslag maken naar het onderwijs.²⁷

Voor scholen is de samenwerking met culturele instellingen waardevol omdat culturele instellingen een rijke leeromgeving kunnen bieden, een leeromgeving die niet in een boekje te vinden is. Het aanbod moet daarbij als het ware een bladzijde uit het boek vervangen.²⁸

2.8 Samenvatting

Het begrip mediawijsheid is geïntroduceerd omdat media-educatie te veel gericht was op onderwijs en de productie van media. Mediawijsheid richt zich op alle burgers en heeft als belangrijke competenties kennis, vaardigheden en mentaliteit om burgers op verantwoorden om te laten gaan met onze huidige gemedialiseerde samenleving. Media-educatie zou mediawijsheid als doel moeten hebben.

Er is duidelijk geworden dat de samenwerking tussen verschillende partijen, waaronder ook onderwijs en culturele of media instellingen, door de Raad voor Cultuur en door het kabinet als een belangrijk aspect wordt gezien voor succesvolle media-educatie en het bereiken van mediawijsheid. Dit blijkt uit de rol die de Raad voor Cultuur weggelegd ziet voor de mediasector, het onderwijs en culturele instellingen waarbij de Raad belang hecht aan kennisdeling en samenwerking tussen beide partijen. Daarnaast benadrukt het Kabinet het belang van samenwerking door de oprichting van het Mediawijsheid Expertisecentrum, dat het bij elkaar brengen van partijen en de stimulering van samenwerking als een belangrijke taak heeft. Hoewel de samenwerking hierbij niet exclusief gericht is op onderwijs en culturele of media-

---

²⁷ Onderwijsraad, 2006, p.22-35

²⁸ Cultuurnetwerk Nederland, 2002, p.7

instellingen is het er wel een belangrijk onderdeel van. Ook in het kader van het project Cultuur en School wordt samenwerking op het gebied van cultuureducatie in brede zin gestimuleerd door de overheid. Voor scholen is het een voordeel dat de leeromgeving van leerlingen wordt vergroot en culturele instellingen krijgen door samenwerking de kans hun eigen aanbod te optimaliseren.

Vormen van samenwerking

In dit hoofdstuk zal een theoretisch kader worden neergezet van samenwerkingsvormen tussen scholen en culturele of media-instellingen. Er is weinig geschreven over samenwerking specifiek op het gebied van media-educatie. Over vormen van samenwerking tussen scholen en culturele instellingen is tevens weinig literatuur. In dit onderzoek worden de definities die het Cultuurnetwerk Nederland [Cultuurnetwerk] handhaaft, gebruikt als theoretisch kader voor samenwerkingsvormen.

Dit theoretisch kader is van toepassing op cultuureducatie. In de bespreking van de verschillende samenwerkingsvormen zoals deze door het Cultuurnetwerk zijn omschreven vul ik deze zelf aan met voorbeelden van hoe de betreffende samenwerkingsvormen er concreet uit kunnen zien in het geval van media-educatie.

3.1 Vormen van samenwerking

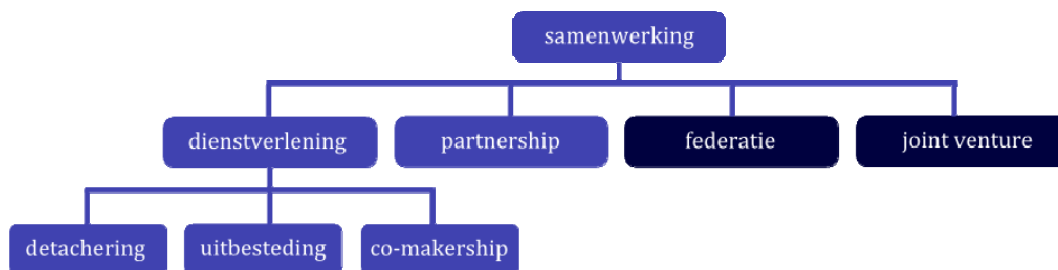
Het Cultuurnetwerk Nederland onderscheidt verschillende vormen van samenwerking op het gebied van cultuureducatie. In haar publicatie *Cultuureducatie, samenwerken in de praktijk* (2006) gaat zij hier dieper op in. In deze publicatie worden acht verschillende vormen van samenwerking beschreven. Deze zijn niet alleen gericht op de samenwerking tussen scholen en culturele aanbieders maar ook tussen andere culturele partners, bijvoorbeeld samenwerking tussen twee culturele instellingen. Het cultuurnetwerk baseert zich in deze publicatie deels op *Stappen in samenwerking: Handleiding samenwerking en fusie* van van der Vange et al uit 1994, en op *Winnen kan ook samen* van Rosalinde Klein Woolthuis uit 1999. Verschillende aspecten uit deze bronnen zijn door het Cultuurnetwerk samengevoegd in haar eigen publicatie.

Samenwerking is een instrument om de doelstelling van een organisatie te realiseren. Er zijn hierbij twee basis mogelijkheden: Samen gaan (fusies, overnamen

etc.) en samen doen (samenwerking met behoud van identiteit van de betrokken partijen). In dit onderzoek bespreek ik de samenwerkingsvorm 'samen doen'. Deze samenwerkingsvorm is onder te verdelen in vier specifiekere samenwerkingsvormen, namelijk: dienstverleningsrelatie, partnership, federatie en joint venture.²⁹ In dit hoofdstuk bespreek ik slechts de eerste twee van deze samenwerkingsvormen omdat alleen deze relevant zijn voor dit onderzoek. Joint venture is een samenwerkingsvorm waarin er gezamenlijk een nieuwe onderneming wordt opgericht terwijl de partners wel onafhankelijk daarvan blijven bestaan in hun huidige vorm. Een federatie is 'een bundeling van diverse zelfstandige organisaties, die hun activiteiten op elkaar afstemmen en eventueel gezamenlijk uitvoeren. Deze vormen zijn in dit onderzoek niet relevant, in dit onderzoek wordt gekeken naar samenwerking waarbij een aanvulling plaatsvindt op de eigen taken en activiteiten van de betreffende partijen. Het gaat om samenwerking direct tussen twee organisaties en niet om samenwerking binnen een gezamenlijk opgerichte derde (joint venture), of gebundelde (federatie) organisatie.

In figuur 1 zijn de samenwerkingsvormen weergegeven. Een dienstverleningsrelatie kan in drie subcategorieën worden opgedeeld.

Figuur 1: Samenwerkingsvormen; de samenwerkingsvormen “federatie” en “joint venture” zijn in donker weergegeven omdat deze vormen in dit onderzoek niet verder worden meegenomen.

Zoals eerder genoemd baseert het Cultuurnetwerk zich op een combinatie van aspecten uit de publicaties Van der Vange en Klein Woolthuis. Per samenwerkingsvorm gaat het Cultuurnetwerk in op verschillende aspecten die de samenwerking beïnvloeden.

---

²⁹ Cultuurnetwerk, 2006, p.14

Zo zijn *doelen* en *motieven* belangrijke factoren. Het Cultuurnetwerk onderscheidt hierbij drie verschillende doelen zoals deze door Klein Woolthuis worden gehanteerd. Deze doelen zijn:

- *operationeel*
samenwerking ter ondersteuning van dagelijkse werkzaamheden.
- *tactisch*
samenwerking ter ondersteuning van het beleid.
- *strategisch*
samenwerking gericht op langdurig concurrentievoordeel voor een of beide.³⁰

Voor de motieven baseert Cultuurnetwerk zich op Van der Vange et. al. De drie motieven die volgens van der Vange een belangrijke rol spelen zijn:

- *kans*
vrijwillige samenwerking
- *noodzaak*
intrinsieke motivatie waarbij het eigenbelang vaak belangrijker is dan het gezamenlijke belang
- *dwang*
van hoger hand wordt gedwongen samen te werken, bijvoorbeeld als subsidievoorwaarde.³¹

Naast doelen en motieven gaat het Cultuurnetwerk per samenwerkingsvorm in op vier andere aspecten van de samenwerking.³² Dit zijn:

- *ontstaan en vorm*
Wat is de reden van de samenwerking en voor het besluit van een bepaalde vorm van samenwerking?
- *omgeving en partners*

---

³⁰ Klein Woolthuis in Cultuurnetwerk, 2006, p.18

³¹ Van der Vange et. al in Cultuurnetwerk, 2006, p.17

³² Ibidem, p.97-98

wie kunnen mogelijke partners zijn?, mate van kennisintensiteit (bij een hoge kennisintensiteit zijn de partners moeilijk vervangbaar) en de afhankelijkheid van de samenwerkingspartners.

- *intensiteit*

niet iedere samenwerkingsvorm is even intensief. Intensiteit hangt af van: de duur van de samenwerking, complexiteit van de activiteiten, te maken afspraken, zekerheid over het verloop van het samenwerkingsproject.

hoe intensief wordt er samengewerkt en op welke vlakken is de intensiteit hoog of juist laag. Bijvoorbeeld op kennisniveau en op organisatorisch niveau.

- *evaluatie*

Wat is het resultaat van de samenwerking, wie is de eigenaar en wat zijn de voor en nadelen van deze samenwerkingsvorm.

In dit hoofdstuk leg ik aan de hand van bovengenoemde aspecten uit hoe de verschillende samenwerkingsvormen er uit zien en hoe deze vertaald kunnen worden naar samenwerking op het gebied van media-educatie. Tenslotte worden de verschillende aspecten van de besproken samenwerkingsvormen samengevat in tabel 1.

3.1.1 Dienstverleningsrelatie

*'Bij een dienstverleningsrelatie levert een organisatie een product of een dienst aan een andere organisatie onder vooraf vastgestelde overeenkomsten.'*³³ Het is aan de klant om te bepalen welke producten of diensten zij wil afnemen en wanneer. Er zijn drie vormen van een dienstverleningsrelatie namelijk; detachering, uitbesteding en co-makership.³⁴

Detachering Met *detachering* wordt bedoeld dat er tijdelijk of voor onbepaalde tijd, personeel van een instelling wordt ingehuurd door een andere instelling. Met betrekking tot media-educatie zou dit kunnen betekenen dat een school bijvoorbeeld een filmdocent van een instelling inhuurt om de leerlingen filmanalyse te geven omdat de docenten zelf niet over deze kennis beschikken.

---

³³ Ibidem p. 15

³⁴ Ibidem

Meestal ontstaat deze samenwerkingsvorm als een instelling specifieke kennis mist. De instelling kan kijken welke instellingen of bedrijven deze kennis wel in huis hebben. Als er een geschikte partner is gevonden, worden hiermee afspraken gemaakt. Bij deze afspraken gaat het om de randvoorwaarden en rolverdeling, de inhoud van de opdracht, de duur van de detachering en de kosten. Het doel van detachering is operationeel. Het gaat om het bieden van ondersteuning bij een bepaald project of de uitvoering van dagelijkse werkzaamheden. Over het algemeen wordt detachering uit noodzaak gekozen. Het kan om een tijdelijke inhuur gaan voor een openstaande vacature die niet meteen ingevuld kan worden of om een langere samenwerkingsvorm. Het zou bijvoorbeeld kunnen dat een school een filmdocent tijdelijk inhuurt totdat een van de interne docenten een bijscholingscursus heeft afgerond om daarna het vak zelf te geven.³⁵ Bij detachering is er sprake van een wederzijdse afhankelijkheid in de samenwerking. Van de gedetacheerde wordt verwacht dat hij de verlangde specifieke kennis inzet voor het correct uitvoeren van de opdracht. Als de opdracht afgerond is en daarmee de samenwerking, vertrekt de gedetacheerde vaak zonder dat er kennisuitwisseling heeft plaatsgevonden. Voor een correcte uitvoering van de taak is de gedetacheerde afhankelijk van de opdrachtgever. Die afhankelijkheid zit bijvoorbeeld in het verkrijgen van de juiste informatie, een prettige werkplek en afstemmingsoverleg. Een extern ingehuurde filmdocent moet bijvoorbeeld weten wat het niveau is van de leerlingen, wat de visie van de school is enzovoorts. De intensiteit van de samenwerking hangt af van de opdracht die de gedetacheerde krijgt. Als die beperkt blijft tot een eenmalig project zal de samenwerking minder intensief zijn dan dat er op langere termijn structureel wordt samengewerkt. Over het algemeen vindt er bij detachering weinig kennisdeling plaats waardoor de basis intensiteit niet heel hoog is.

Het resultaat van detachering is een correct uitgevoerde opdracht waarbij de gestelde doelen zijn behaald. Bijvoorbeeld dat de leerlingen geleerd hebben verschillende aspecten van film te analyseren. Een voordeel van detachering is dat de ingehuurde kracht direct inzetbaar is, omdat hij op grond van

---

³⁵ Ibidem p. 18

specifieke kennis of kunde wordt ingehuurd. Een ander voordeel is dat de gedetacheerde kan worden ingezet op het moment dat het nodig is. Is deze kennis of kunde niet meer nodig, dan eindigt de samenwerking. Bijvoorbeeld op het moment dat interne docenten zelf filmanalyse kan geven. Het nadeel is dat detachering relatief duur is en dat er na de contractperiode weer specialistische kennis en ervaring verdwijnt.³⁶

Uitbesteding 'Bij *uitbesteding* levert een organisatie een product of dienst aan een andere organisatie waarbij er vooraf gesproken wordt over de voorwaarden.'³⁷ In het geval van media-educatie zou dit kunnen betekenen dat een school een kant-en-klare workshop webdesign inhuurt van een media-instelling waarbij de school inhoudelijk niks hoeft te doen. Deze vorm van samenwerking is een van de minst complexe vormen. De samenwerking ontstaat omdat de ene partij een product heeft dat de andere partij graag af wil nemen. De taken en de verantwoordelijkheden van de partijen zijn duidelijk en afgebakend waardoor de samenwerking goed te plannen is en het behalen van de gestelde doelen relatief simpel is. Als het product meer op maat geleverd moet worden kan dit gecompliceerder worden.³⁸

Het doel van deze samenwerking kan voor de school een kans zijn om de kwaliteit van haar onderwijs te versterken. Bijvoorbeeld als een school bezig is met media-educatie en ter versterking hiervan een workshop webdesign afneemt. De samenwerking kan echter ook noodzakelijk zijn omdat de school zelf niet beschikt over de kennis. Bijvoorbeeld als een school heeft gekozen voor de implementatie van het vak media-educatie met als onderdeel websites maken maar de betreffende docenten zelf niet over deze specifieke kennis beschikken. Net als bij detachering is het doel van de samenwerking vaak operationeel omdat het ook in dit geval gericht is op de ondersteuning van de reguliere werkzaamheden.

Bij uitbesteding is er sprake van een redelijk gelijke afhankelijkheid.

---

³⁶ Ibidem p. 23

³⁷ Ibidem p.30

³⁸ Ibidem p.30

Vaak zijn er voor de partij die uitbesteedt meerdere aanbieders om uit te kiezen. Zo zullen er waarschijnlijk meerdere instellingen zijn die een workshop webdesign aanbieden. De aanbieder moet echter opdrachten blijven genereren om te kunnen bestaan en het is voor hen dan ook belangrijk om uitgekozen te worden. Aan de andere kant is de uitbesteder afhankelijk van de expertise en kwaliteit van de aanbieder.

De basis intensiteit is bij uitbesteding vrij laag. Er is geen hoge mate van kennisintensiteit omdat er over het algemeen kant-en-klare kennis wordt ingezet en er geen kennis wordt uitgewisseld of gecreëerd. Daarnaast hangt de intensiteit af van de duur van de samenwerking. Uitbesteding kan eenmalig op contractbasis plaats vinden maar het is echter ook mogelijk dat een bepaalde taak structureel wordt uitbesteedt. Bijvoorbeeld als een media-instelling elk jaar in hetzelfde leerjaar een cursus webdesign komt geven.

Het resultaat van deze samenwerkingsvorm is een afgeronde taak, zoals een workshop. Voordelen van uitbesteding zijn kwaliteitsverhoging, kostenverlaging en flexibiliteit. Nadeel kan zijn dat de uitbesteder minder invloed heeft op de kwaliteit van het product. Het product wordt vormgegeven door de aanbieder. Een ander nadeel is dat de kennis en expertise weer verdwijnen na de samenwerking.³⁹

Co-makership Bij *Co-makership* wordt er onder de verantwoordelijkheid van een van de twee partijen gezamenlijk een eindproduct of dienst gerealiseerd.⁴⁰

Bij media-educatie zou een voorbeeld hiervan kunnen zijn dat een regionale omroep een middelbare school vraagt om samen een mediaproject te ontwikkelen waarbij het eindproduct een documentaire is die gemaakt wordt door de leerlingen. Zowel de school als de instelling leveren bij deze samenwerkingsvorm ideeën, input en output voor het eindproduct. Maar de eindverantwoordelijkheid blijft bij de omroep.

---

³⁹ Ibidem, p.30

⁴⁰ Ibidem, p.37

Beide partijen zijn bij co-makership betrokken bij de ontwikkel en uitvoeringsfase van het eindproduct. De instelling die de samenwerking zoekt is meestal de eindverantwoordelijke voor het proces en het product.⁴¹

Er zijn voor co-makership verschillende doelen en motieven. De instelling die samenwerking zoekt kan bijvoorbeeld uit noodzaak de samenwerking zoeken als de instelling alleen niet in staat is het eindproduct te realiseren omdat zij zelf niet over voldoende kennis en middelen beschikt. In dit geval is het doel operationeel: de samenwerking dient ter ondersteuning. Een ander doel kan zijn dat de instelling die samenwerking zoekt ook op langere termijn voordelen verwacht uit de gezamenlijke ontwikkeling van het product. In dit geval wordt het doel strategisch genoemd. In het geval van de regionale omroep die een school benaderd zou dit doel het meest toepasbaar zijn. Het zou kunnen dat de regionale omroep zich meer wil gaan richten op jongeren en zich bezig wil houden met educatie. De samenwerking met een middelbare school draagt hier aan bij. Tot slot kan het doel ook tactisch zijn bijvoorbeeld omdat het kostenverlagend is om samen te werken aan het eindproduct.⁴²

Bij co-makership is er sprake van een wederzijdse afhankelijkheid. Omdat er gezamenlijk kennis wordt gecreëerd is de kennis en inzet van beide partijen belangrijk. De afhankelijkheid hangt echter ook af van de keuze in partners die de partij die een co-maker zoekt heeft. In het eerder genoemde voorbeeld voor media-educatie heeft een regionale omroep zeer waarschijnlijk keuze tussen verschillende scholen. Als de samenwerking met een school niet goed van de grond komt kan er eenvoudig overgestapt worden naar een andere school.

Omdat er bij co-makership een nieuw product of dienst wordt gerealiseerd is de basis intensiteit vrij hoog. Er is immers sprake van kennisdeling en kenniscreatie.

De duur van co-makership kan verschillen. Over het algemeen is het zo dat er in ieder geval tijdelijk samengewerkt wordt op basis van een contract.

Bij co-makership is het resultaat een product of dienst dat gezamenlijk is gemaakt maar waarvan een partij eigenaar is. Een groot voordeel is dat door

---

⁴¹ Ibidem, p. 37

⁴² Ibidem, p. 37

de samenwerking beide partijen hun kennis en expertise uitbreiden.⁴³ Een nadeel kan de onderlinge afhankelijkheid zijn. Voor beide partijen is het belangrijk dat de ander zijn afspraken nakomt en dat er goed wordt samengewerkt omdat de kans anders bestaat dat het eindproduct niet gerealiseerd wordt.

3.1.2. Partnership

Bij *Partnership* voeren twee partijen op langere termijn en onder verantwoordelijkheid van beide partijen activiteiten uit.⁴⁴

Bij partnership zijn beide partijen verantwoordelijk voor het proces en het eindproduct en er worden dan ook gezamenlijk beslissingen genomen. Voor media-educatie zou het kunnen betekenen dat er door een school en een media-instelling samen een cursus nieuwsreportages maken vormgegeven wordt die vervolgens ook beschikbaar gesteld wordt voor andere scholen.

Partnership is in vergelijking met de dienstverlenende samenwerkingsvormen een stuk ingewikkelder. Dit heeft ermee te maken dat beide partijen eindverantwoordelijk zijn en evenveel beslissingsrecht hebben. Het is dan ook van groot belang bij deze samenwerkingsvorm dat er goede afstemming gevonden wordt waar beide partijen zich in kunnen vinden. Bij partnership gaat het vaak om de realisatie van een concrete activiteit of een product. Instellingen kunnen voor deze samenwerkingsvorm volgens de theorie zowel operationele, tactische als strategische doelen hebben.

Een operationeel doel kan zijn dat de samenwerking leidt tot kwalitatief beter werk omdat beide partijen hun eigen specifieke kennis en kunde inbrengen.

Tactisch kan het doel zijn om de kosten lager te houden doordat deze gedeeld worden.

Tot slot kan een strategisch doel zijn dat partnership langdurig concurrentie voordeel op kan leveren doordat zij nieuwe producten of diensten kunnen bieden die andere instellingen niet kunnen leveren.

Partnership is een zeer kennisintensieve samenwerking, er wordt kennis uitgewisseld en er wordt nieuwe kennis gecreëerd. Op het moment dat een van de

---

⁴³ Ibidem, p.39

⁴⁴ Ibidem, p.45

partners onverwacht weg valt is deze hierdoor moeilijk vervangbaar. De wederzijdse afhankelijkheid is dan ook groot. Een ander aspect dat invloed kan hebben op de wederzijdse afhankelijkheid is als een van de partners een grotere inbreng heeft in kennis en middelen en daardoor een machtspositie krijgt of opeist.⁴⁵

Het resultaat van een partnership is een activiteit in de vorm van een dienst of product waarvan beide partijen eigenaar zijn. Voordeel van een partnership is dat beide partijen hun eigen identiteit behouden. Nadeel is dat het resultaat moeilijk te verdelen is, terwijl dit wel van beide partijen afhankelijk is.

---

⁴⁵ Ibidem p.38

	Ontstaan	Doelen & motieven	Partners & omgeving	Intensiteit
DIENSTVERLENING	Detachering	• ontstaat als een partij specifieke kennis mist	• afhankelijkheid afhankelijk van vervangbaarheid gedetacheerde	• intensiteit hangt af van de opdracht voor de gedetacheerde
	Uitbesteding	• ontstaat als een partij een product heeft dat een andere partij graag wil afnemen	• afhankelijkheid afhankelijk van vervangbaarheid aanbieders	• vaak lage intensiteit omdat product kant-en-klaar is
	Co-makership	• ontstaat als een partij kennis mist om een product te realiseren	• operationeel, tactisch of strategisch doel	• wederzijdse afhankelijkheid
PARTNERSHIP	Partnership	• ontstaat vaak uit eerdere samenwerkingsvormen	• operationeel, tactisch of strategisch doel • sterke wederzijdse afhankelijkheid	• hoge kennisintensiteit; kennisuitwisseling & kenniscreatie bij ontwikkeling producten

Tabel 1: Samenvatting van de aspecten ontstaan, doelen & motieven, partners & omgeving en intensiteit voor de samenwerkingsvormen zoals in dit hoofdstuk besproken.

3.2 Samenvatting

Het Cultuurnetwerk onderscheidt zes verschillende vormen van samenwerking op het gebied van cultuureducatie. Vier van de zes samenwerkingsvormen zijn in dit hoofdstuk besproken omdat deze qua toepasbaarheid het meest relevant zijn voor de samenwerking tussen onderwijs en culturele instellingen. Deze vier samenwerkingsvormen zijn detachering, uitbesteding, co-makership, partnership en federatie. Het samenwerkingsproces wordt volgens het Cultuurnetwerk beïnvloed door een aantal factoren: doelen en motieven, ontstaan en vorm, omgeving en partners, intensiteit en evaluatie. In dit hoofdstuk heb ik de vier samenwerkingsvormen en hun aspecten beschreven, en samengevat in tabel 1.

Aandachtspunten bij de samenwerking

Samenwerken is in het algemeen een complex proces waar veel over geschreven is. Er is dan ook al het een en het ander bekend over belangrijke aandachtspunten bij samenwerking tussen organisaties in het algemeen. Over samenwerking op het gebied van media-educatie is tot nu toe nog niet veel bekend. Wel is er veel onderzoek gedaan naar de samenwerking tussen scholen en cultuur educatieve instellingen op het gebied van cultuureducatie. Een van de meest recente onderzoeken is gedaan door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen [OC&W] door middel van het project *Critical Friends: Ontmoetingen tussen school en cultuur* (2008). Hierin wordt onderzocht wat een goede cultuurschool is, wat een goede educatieve cultuur producent is en wat belangrijk is bij de samenwerking tussen deze twee. Hoewel dit onderzoek gericht is op cultuureducatie in het primair onderwijs zijn hier ook een aantal aspecten uit gekomen die van toepassing zijn op samenwerking met het voortgezet onderwijs. Naast dit onderzoek baseer ik mij in dit hoofdstuk op verschillende documenten van het Cultuurnetwerk, op documenten van Mocca⁴⁶, op *Media Connection: lessen van kunstdocenten en mediakunstenaars* van Emiel Heijnen (2007). Hierin wordt het belang van audiovisuele vorming in het voortgezet onderwijs en de samenwerking tussen mediakunstenaars en middelbare scholen besproken.

en op het format *Vruchtbare Verbeelding* van de KPC groep (2005). In dit hoofdstuk worden aandachtspunten voor samenwerking in het algemeen en samenwerking op het gebied van cultuureducatie besproken. Veel informatie uit deze bronnen komt met elkaar overeen.

---

⁴⁶ Meer informatie over Mocca (match, onderwijs en cultuur Amsterdam) zie H5

4.1 Samenwerking algemeen

In *Cultuureducatie, samenwerking in de praktijk* verwijzen de onderzoekers naar van der Vange. Hij noemt een aantal factoren die van invloed zijn op het samenwerkingsproces. De belangrijkste factoren die hij noemt zijn: sociaalpsychologische factoren, motivatie, communicatie en (machts-) positie van de partijen.

Een plezierige relatie is erg belangrijk bij het laten slagen van het samenwerkingsproces. Er zijn hierbij meerdere factoren die een rol spelen. Vertrouwen, wederzijds respect en begrip en de bereidheid te leren van de ander en zich hiertoe open te stellen zijn aspecten die hier invloed op hebben. Communicatie speelt hierin een essentiële rol. Het is van belang om te weten wat men wil bereiken en daartoe de eigen doelen helder te formuleren, voor jezelf maar ook ten behoeve van de communicatie met de partner. Hierbij is het vooral belangrijk dat je open en eerlijk bent over je verwachtingen van te voren, over je meningen en ideeën tijdens het samenwerkingsproces en over je eigen bevindingen tijdens het evalueren ervan in het eindstadium. Naast communicatie is het ook van belang voor het vertrouwen dat de relatie tussen de partijen gelijkwaardig is en dat het belang bij het slagen van de samenwerking voor beide even groot is. De partijen moeten elkaar als gelijkwaardig zien en behandelen. Hierbij hoeven verschillen in omvang, deskundigheid en machtspositie niet uit te maken.⁴⁷

4.2 Samenwerking onderwijs en culturele instellingen

Er zijn veel belangrijke aandachtspunten waarover gezegd kan worden dat deze gelden voor alle vormen van samenwerking ongeacht het type partijen. In de literatuur is nog niet veel bekend over aandachtspunten wat betreft het samenwerken specifiek op het gebied van media-educatie. Wel is er meer bekend over samenwerken op het gebied van cultuureducatie. In deze paragraaf behandel ik de meest voorkomende aandachtspunten die voorkomen in verschillende bronnen en die ik ook voor media-educatie van belang acht. Uit de gebruikte bronnen blijken de volgende aspecten specifiek voor de samenwerking tussen school en culturele instelling van belang:

---

⁴⁷ Van der Vange et. al in *Cultuurnetwerk*, 2006, p. 17

Voor scholen

FORMULEREN VAN EEN VISIE EN EEN HELDER CULTUUR-EDUCATIE BELEID Om structureel wat te bereiken is het belangrijk dat hier op beleidsniveau een plan voor gemaakt wordt.⁴⁸ Door het op te nemen in het beleid kunnen er vanuit de schoolleiding de benodigde mogelijkheden en faciliteiten gecreëerd worden. Het formuleren van een heldere visie is hier de eerste stap van. Voor media-educatie betekent dit dat er een heldere visie op media-educatie geformuleerd moet worden. Wat houdt media-educatie wat betreft de school in en op welke manier wil de school het invullen?

FORMULEREN VAN EEN DUIDELIJKE VRAAG⁴⁹ Als de school geen duidelijke vraag heeft wordt het voor aanbieders lastig om te bepalen of zij kunnen en willen voldoen aan wat de school precies wil.

HET CREEËN VAN DRAAGVLAK⁵⁰ Vaak wordt cultuureducatie teveel gedragen door een persoon. Als deze persoon op een bepaald moment wegvalt, staat alles stil.

AFSPRAKEN NAKOMEN Het nakomen van afspraken is natuurlijk bij iedere samenwerkingsvorm ongeacht het type partijen van belang voor een plezierige relatie. Het nakomen van afspraken blijkt echter in de praktijk soms lastig te zijn voor docenten. Volgens Heijnen (2007) blijkt het niet nakomen van afspraken vooral bij docenten een van de lastigste punten te zijn in de samenwerking. Een van de mediakunstenaars die in *Media Connection* aan woord komt zegt hierover: '[...] Wat mij opvalt, is dat als mensen op een school zeggen 'dit ga ik doen' dat lang niet altijd betekent dat het ook gebeurt. Dat heeft te maken met het systeem en niet met de persoon. Volgens mij wordt iedereen op een school continu overladen met extra taken.'⁵¹ Het is voor docenten dus belangrijk ervoor te zorgen dat zij genoeg tijd en steun krijgt de taken ten behoeven van de samenwerking en het eindresultaat goed uit te kunnen voeren. Dit aandachtspunt hangt samen met het formuleren met een heldere visie en beleid en het creëren van draagvlak.

AANSTELLEN VAN EEN OF MEERDERE CULTUURCOÖRDINATOREN⁵² Een cultuur coördinator kan de samenwerking meer stabiliteit geven. Deze persoon kan fungeren

---

⁴⁸ OC&W, 2008, p. 82

⁴⁹ Wervers Cultuurnetwerk Nederland, presentatie verslag (2007)

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ Heijnen, 2007, p.50

⁵² Cultuurnetwerk, 2002, p.6

als contact- en tussenpersoon. Bij media-educatie kan er gekeken worden of de eventuele cultuurcoördinator zich ook bezig gaat houden met media-educatie of dat hier apart iemand voor aan wordt gesteld. Als er geen cultuurcoördinator op school aanwezig is is het raadzaam een mediacoördinator aan te stellen.

Voor de educatieve cultuur-aanbieder

EEN VISIE HEBBEN OP CULTUUREDUCATIE EN OP JONGEREN Het is belangrijk om te kunnen laten zien wat de eigen visie is op cultuureducatie en op de eigen didactische aanpak. Op die manier kan er getoond worden waar vanuit het eigen product wordt ontwikkeld.⁵³ Ook voor media-educatie is dit van belang. Zeker omdat media-educatie op dit moment nog erg in ontwikkeling is.

DRAAGVLAK Ook binnen een culturele instelling is het belangrijk dat de samenwerking met scholen, zeker bij een structurele samenwerking of samenwerking op langere termijn, ondersteund wordt op beleidsniveau en door subsidiegevers.⁵⁴

Voor beiden

WETEN WAT DE EIGEN DOELEN ZIJN Voordat de samenwerking wordt aangegaan is het belangrijk zelf voor ogen te hebben wat er bereikt moet worden met de samenwerking.⁵⁵

WETEN WAT DE MOTIEVEN, DOELEN EN WERKWIJZEN ZIJN VAN DE ANDERE PARTIJ

Het is belangrijk om van te voren te weten wat de doelen en werkwijze van de andere partij zijn om te kijken of dit wel aansluit bij de eigen doelen en werkwijze. Verschillen hierin kunnen later voor problemen zorgen dus het is nuttig deze verschillen zo vroeg mogelijk op te sporen.⁵⁶ Hierbij is het belangrijk zo transparant mogelijk te zijn.⁵⁷

GEZAMENLIJKE VISIE ONTWIKKELING Het is belangrijk te weten wat de visie van de andere partij is, op elkaar te reflecteren en tot een gezamenlijke visie te komen om de koers te bepalen.⁵⁸

HET SPREKEN VAN ELKAARS TAAL Het is belangrijk om dezelfde taal te spreken: dat je

---

⁵³ OC&W, 2008, p.83

⁵⁴ Cultuurnetwerk, 2009, <http://cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/samenwerken/regels.html>

⁵⁵ Ibidem

⁵⁶ Cultuurnetwerk, 2006, p.17

⁵⁷ Cultuurnetwerk, 2009, <http://cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/samenwerken/regels.html>

⁵⁸ OC&W, 2008, p.82

dezelfde definities hanteert voor vakspecifieke begrippen.⁵⁹ Bij scholen en culturele instellingen is dat nog niet altijd het geval. Mocca heeft onderzoek gedaan naar taalgebruik tussen onderwijsgeevenden en cultuuraanbieders. Volgens Mocca is het spreken van een gemeenschappelijke taal een voorwaarde om ook gezamenlijk over de kwaliteit van de uitkomst van de samenwerking te kunnen spreken. Een cultureel product kan van artistiek hoog niveau zijn maar hoeft hiermee niet noodzakelijkerwijs didactisch aan te sluiten bij het niveau van leerlingen waardoor een school de kwaliteit van het product een stuk lager kan beoordelen.⁶⁰ Het is belangrijk om gezamenlijk tot definities te komen van de begrippen waar men over spreekt (bijvoorbeeld wat verstaan de partijen onder media-educatie?) maar ook over wat kwaliteit is en wanneer dit is behaald.⁶¹

CREËEREN VAN WEDERZIJDIG PROFIJT⁶² Het is belangrijk dat er voor beide partijen evenveel uit de samenwerking te halen valt en dat beide partijen zich in kunnen leven in het belang van de ander. Dit verhoogt de motivatie van beide partijen en komt de samenwerking ten goede.

HELDERE AFSPRAKEN MAKEN EN VASTLEGGEN Over de rolverdeling planning, overlegmomenten, financiën enzovoorts.⁶³

EVALUEREN VAN DE SAMENWERKING, TUSSENTIJDIG & AAN HET EIND⁶⁴ Het is belangrijk de samenwerking tijdens het proces regelmatig te evalueren om tijdig eventuele problemen op te sporen. Tijdens het evalueren is het belangrijk zo eerlijk mogelijk te zijn. Ook aan het eind van de samenwerking is evaluatie belangrijk. Het verschaft inzicht in de eigen werkwijze en is belangrijk om te bepalen of de samenwerking voortgezet wordt of niet.

---

⁵⁹ Wervers, Cultuurnetwerk, presentatieverslag, 2007

⁶⁰ Mocca, 2008, p.1

⁶¹ Ibidem p.4

⁶² Cultuurnetwerk, 2009, <http://cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/samenwerken/regels.html>

⁶³ KPC, 2005, p.7

⁶⁴ Cultuurnetwerk, 2009, <http://cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/samenwerken/samenwerkingsfasen.html>

4.3 Samenvatting

Naar de samenwerking tussen culturele instellingen en scholen zijn verschillende onderzoeken gedaan. De aandachtspunten die uit deze onderzoeken zijn gekomen komen veelal met elkaar overeen en zijn ook grotendeels van toepassing op media-educatie. Er zijn een aantal aandachtspunten die gelden voor samenwerking in het algemeen en een aantal die specifiek tussen onderwijs en culturele instelling van toepassing zijn. Als het gaat om samenwerking tussen scholen en culturele instelling zijn er, meer algemene, aandachtspunten die voor beide partijen belangrijk zijn en zijn er daarnaast verschillende aandachtspunten die specifiek voor de school of de instelling gelden.

Ervaringsdeskundigen aan het woord

In dit hoofdstuk komen de interviews met ervaringsdeskundigen aan bod. Na de behandeling van de interviews analyseer ik de verschillende gegevens door te kijken naar overeenkomsten en verschillen, leg ik deze naast de theorie en kom ik zo tot de tussen conclusies van het praktijkonderzoek.

De interviews die aanbod komen zijn:

- De frisse blik, Mirna Ligthart
- het UCK, Elvira Stein
- het NIF, Florine Wiebenga
- Schooltv TELEAC/NOT, Frank van Dixhoorn
- Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, John Leek
- Het Thorbecke College te Zwolle, Wim Hilberdink
- De Katholieke Scholengemeenschap, Etten-Leur, Sjaak Jansen
- Mocca (Match onderwijs en Cultuur Amsterdam), Fleur de Kort, Kiran Sukul en Anouck Wolf.

Met uitzondering van Mocca wordt van ieder gesprek met een ervaringsdeskundige een algemene introductie gegeven waarin wordt uitgelegd wat de school of de instelling doet met media-educatie. Daarnaast wordt er besproken op welke manier er samengewerkt wordt, wat er gezegd wordt over de meerwaarde en welke aandachtspunten volgens de betreffende persoon belangrijk zijn. Op een aantal voorbeelden van samenwerking ga ik dieper in en bekijk ik welke theoretische samenwerkingsvormen hier het beste bij aansluiten.

Het interview met Mocca wordt apart behandeld omdat dit een andere functie heeft. Mocca is een expertise netwerk voor scholen en culturele instellingen, dat zich bezigt houdt met de ontwikkeling vraaggerichte cultuureducatie in Amsterdam. Hen heb ik geïnterviewd om erachter te komen wat zij doen met vraaggerichte cultuureducatie en wat hun ervaringen hiermee zijn.

De leidraden van de vragen die gebruikt zijn bij de interviews zijn te vinden in bijlage B, evenals een overzicht van plaats en datum waarop deze interviews plaatsvonden.

5.1 De frisse blik

De frisse blik is ontstaan uit initiatief van Mirna Ligthart en Lucas Westerbeek. Beiden zijn werkzaam bij productiemaatschappij Bromet&Dochters. Mirna Ligthart is daar offline-editor en Lucas Westerbeek is verantwoordelijk voor Studio Bromet.⁶⁵ Zowel Ligthart als Westerbeek hebben affiniteit met jongeren en het onderwijs. Ligthart volde de opleiding Didactische Bijscholing Beeldend Kunstenaars en Westerbeek is van oorsprong docent Nederlands. Vanuit deze achtergrond ontstond het idee zich in te zetten voor jongeren door het ontwikkelen van media projecten waar ‘leren kijken’ centraal staat. Hun aanpak is gericht op leren door te doen, een kritische blik te ontwikkelen, leerlingen actief te betrekken, zelf te laten kijken en hierbij aandacht te besteden aan vormaspecten en inhoud.⁶⁶

SAMENWERKEN MET SCHOLEN De frisse blik heeft met verschillende scholen uit het primair en het voortgezet onderwijs samengewerkt en de samenwerking op verschillende manieren vormgegeven. Tot nu toe is het voornamelijk zo geweest dat de school een kant-en-klaar project afnam van de frisse blik of dat zij een project op maat ontwikkelden voor een school. De frisse blik ontwikkelt naast projecten voor leerlingen ook trainingen voor docenten. Een van de grootste projecten dat is afgenomen door verschillende scholen (primair en voortgezet onderwijs) is het project ‘Wat is Waar’. De frisse blik heeft hier subsidie voor gekregen van VSB, AFK en het Filmfonds. Hierdoor heeft de frisse blik het project gratis aan twaalf scholen aan kunnen bieden. Vanwege het grote succes van het project blijft De frisse blik ermee doorgaan met het verschil dat het project nu niet meer gratis wordt aangeboden. Bij het project ‘Wat is Waar’ gaat het erom leerlingen kritisch te laten kijken naar beelden en ze bewust te maken van manipulaties.⁶⁷

---

⁶⁵ Dit is het cursus- en coachingsinstituut voor iedereen die de ambitie heeft om een (betere) programmamaker te worden. (<http://defrisseblik.nl/home/4>)

⁶⁶ De Frisse Blik, 2009, <http://www.defrisseblik.nl/home/4>

⁶⁷ De frisse Blik, 2009, <http://www.defrisseblik.nl/home/2>

MEERWAARDE SAMENWERKING De frisse blik ziet zeker een meerwaarde in het samenwerken met middelbare scholen voor het bereiken van hun doel, jongeren kritisch te leren kijken naar media-uitingen en jongeren tot kritische producenten van media-uitingen te maken.⁶⁸ Inhoudelijk zou De frisse blik graag samen willen werken met scholen om ook de inhoud van een project in overleg vorm te geven, want dat doet de frisse blik tot nu toe altijd zelf. Samen met een school een doorlopende leerlijn ontwikkelen bijvoorbeeld lijkt Ligthart bijzonder interessant. 'Scholen moeten dan wel zelf een visie hebben en weten wat ze willen.' zegt Ligthart.

Opvallend is dat Ligthart tot nu toe vaak tegen komt dat scholen zoekende zijn in het vormen van een visie op media-educatie en juist aan de frisse blik vragen wat zij er van vinden. Voor de frisse blik is het echter interessanter als de school zelf een duidelijke visie heeft waar zij op aan kunnen sluiten door heel gericht een project te ontwikkelen. Daar ligt volgens Ligthart een uitdaging: om aan te sluiten bij de wensen van de school en door middel van hun expertise bij te dragen aan het verwezenlijken van de doelstellingen die een school heeft gesteld. Een dergelijke ontwikkeling lijkt Ligthart ook bijzonder nuttig voor de inbedding van media-educatie in het onderwijs. Als een school zelf een visie ontwikkelt en een duidelijke vraag heeft zorgt dat er voor dat een school zelf ook zorg draagt voor een doorlopende leerlijn. Ligthart geeft aan dat zij al hebben nagedacht over een doorlopende leerlijn maar dat daar tot op heden nog niets concreets is uitgekomen. Voor de toekomst is dat echter wel iets dat de frisse blik na streeft.

AANDACHTSPUNTEN SAMENWERKING Ligthart geeft aan dat de ervaringen van De frisse blik met scholen over het algemeen goed zijn. Een aantal aandachtspunten kwamen naar voren tijdens het interview.

Zo is hen opgevallen dat het contact leggen en onderhouden met middelbare scholen lastiger is dan met basisscholen. Ervaring leert dat het handig is als er een persoon is binnen de school die van de schoolleiding de taak heeft gekregen een visie te ontwikkelen en ruimte heeft om zelf beslissingen te nemen. Dit zou bijvoorbeeld een mediacoach of een cultuurcoördinator kunnen zijn.

De frisse blik is er in haar samenwerking met middelbare scholen verschillende keren tegen aangelopen dat afspraken, gemaakt met docenten, later afgekeurd werden door

---

⁶⁸De Frisse Blik, 2009, <http://defrisseblik.nl/home/4>

de schoolleiding. Ligthart raadt aan om als culturele instelling aanvankelijk het contact te leggen met de schoolleiding want het loopt vaak spaak als zij ideeën op het laatste moment niet goedkeuren. Communicatie met een aantal scholen verliep moeizaam door een gebrek aan een centraal aanspreekpunt. De frisse blik moest vaak zelf contact opnemen en achter het definitief maken van afspraken aan zitten. Het hebben van een duidelijk aanspreekpunt zou ook hierbij kunnen helpen.

Verder is het belangrijk voor de frisse blik dat er voldoende docenten zijn die begeleidend op kunnen treden tijdens een project. De projecten die de frisse blik doen vereisen veel concentratie en aandacht van de leerlingen en begeleiding en ondersteuning is hierbij belangrijk.

‘Het werkt prettig als de docenten zich betrokken en geïnteresseerd opstellen op het moment dat de leerlingen zelf aan de slag gaan. Enthousiasme van de docent slaat over op de leerlingen.’ Het is prettig voor de frisse blik als docenten proberen te helpen, ook als ze er zelf weinig van af weten. De frisse blik maakt altijd een handleiding van bijvoorbeeld het montageprogramma en het is prettig als docenten hiermee zelf hun best doen. Monteren in het bijzonder vraagt veel geduld en aandacht van leerlingen en goede begeleiding van De frisse blik zelf of van docenten is van doorslaggevend belang voor het welslagen van het project.

5.2 Het Utrechts Centrum voor de Kunsten

Het Utrechts Centrum voor de Kunsten verzorgt lessen en cursussen in alle kunstdisciplines in Utrecht. Deze cursussen zijn voor iedereen toegankelijk. Het UCK heeft daarnaast een speciaal aanbod voor het primair en het voortgezet onderwijs gericht op verschillende kunstdisciplines. Één van deze kunstdisciplines is multimedia, waarvan Elvira Stein de coördinator is binnen het UCK. Naast het verzorgen van cultureel aanbod heeft het UCK ook een bemiddelende functie tussen onderwijs en andere culturele instellingen. Het UCK heeft verschillende coördinatoren die zelf verschillende scholen onder hun hoede nemen. Per school wordt er maatwerk geleverd in overleg met de betrokken docenten. Met hen wordt elk jaar het gesprek aangegaan om te kijken wat de scholen willen en met wie ze zouden willen samenwerken.

Het UCK ontwikkelt verschillende mediaprojecten en werkt met verschillende scholen samen. Één voorbeeld van deze projecten is UCee Station. UCee station is een digitaal platform voor jongeren waar zij van alles en nog wat kwijt kunnen in de vorm van

radio-items, filmpjes en andere media-uitingen⁶⁹. De leerlingen maken zelf de producten. Bij UCee station wordt gebruik gemaakt van een bottom-up leerproces. De leerlingen moeten vooral zelf aan de slag. Er worden ook ondersteunende lessen gegeven, maar het is de bedoeling dat de leerlingen zelf tegen problemen aan lopen, zodat van daaruit ook een eigen vraag komt van wat ze willen en moeten weten. Dat werkt volgens Stein beter dan dat je eerst gaat vertellen wat ze allemaal moeten doen. Media-educatie betekent wat haar betreft dat je bewust leert kijken en luisteren naar media, dat je de taal leert en de grammatica, en dat je dit ook weet toe te passen. De beste manier om dit te bereiken is volgens Stein door jongeren zelf aan de slag te laten gaan. Zij is geen voorstander van het beschermen van jongeren door middel van filters of het niet laten zien van bepaalde beelden. Als jongeren heel bewust bezig zijn met media en zelf producten maken komen ze volgens Stein vanzelf de gevaren tegen en leren ze op die manier er verstandig mee om te gaan. Het is wel belangrijk jongeren bewust te maken van de gevaren en hierover te praten maar het moet niet de enige insteek zijn. 'De mogelijkheden moeten het uitgangspunt zijn en niet de beperkingen.'

SAMENWERKING Het UCK werkt met alle Utrechtse scholen samen en heeft met een van deze scholen, het Amadeus Lyceum te Vleuterweide een bijzondere samenwerking. Het Amadeus Lyceum is een Cultuurprofielschool en heeft voor de vormgeving van het cultuurprofiel gekozen voor het Cultuur Gebaseerd Onderwijs [CGO]. In dit onderwijs concept wordt er projectmatig en vakoverstijgend gewerkt waarbij een culturele stimulus altijd het uitgangspunt is. Met het Amadeus Lyceum heeft het UCK al een aantal jaren een structureel samenwerkingsverband en sinds januari 2009 deelt één van de locaties van het UCK zelfs hun ruimte met de school in de zogenoemde Cultuurcampus te Vleuterweide. Dit betekent dat er intensief gebruikt gemaakt kan worden van het aanbod van het UCK en dat het UCK samen met de school onderwijs ontwikkelt. Op dit moment is het UCK samen met het Amadeus Lyceum bezig een doorlopende leerlijn media-educatie te ontwikkelen voor de school. Op deze samenwerking wordt dieper in gegaan in paragraaf 5.9.

---

⁶⁹ UCK, 2009, http://www.uck.nl/_item.aspx?subject=item&id=1704&menuid=179

MEERWAARDE SAMENWERKING Stein ziet vooral een meerwaarde in de samenwerking met scholen op een structurele manier waarbij er samen onderwijs wordt ontwikkeld zoals in het geval van het Amadeus Lyceum. Op die manier wordt het project door beide partijen gedragen en is het belang voor beide partijen even groot.

AANDACHTSPUNTEN Stein geeft aan dat het vooral belangrijk is goed op de hoogte te zijn van elkaars praktijk. Voor het UCK is het belangrijk om de cultuur van de betreffende school te kennen. Op die manier kan er rekening gehouden worden met het type onderwijs of de omgang met leerlingen. Ook geeft Stein aan dat het handig is om te weten, bij een intensieve en structurele samenwerking, wat zich in een school afspeelt door regelmatig contact te hebben en bijvoorbeeld vergaderingen bij te wonen omdat dat voor meer begrip kan zorgen. 'Als er een keer iets niet lukt zie je ook waarom dat niet lukt en zo kunnen irritaties voorkomen worden.' Andersom is het echter ook belangrijk dat de school op de hoogte is van de gang van zaken bij het UCK. Zo moeten docenten bijvoorbeeld weten dat het voor het UCK belangrijk is dat projecten ruim van tevoren worden georganiseerd zodat zij ook tijd hebben de juiste mensen daarvoor in te zetten.

Het hebben van één vast aanspreekpunt is volgens Stein ook van groot belang, op die manier loopt de communicatie veel sneller en soepeler omdat je maar met een persoon te maken hebt. Wel is het belangrijk dat het betreffende aanspreekpunt gesteund wordt vanuit de directie en dat er draagvlak is binnen de school. Het moet niet afhangen van een enkele enthousiaste docent. Ook andere docenten moeten op de hoogte zijn van de mogelijkheden en het feit dat media-educatie een belangrijk agendapunt is.

Stein geeft verder aan dat het wat haar betreft ook belangrijk is om bij het ontwikkelen van een project dat echt samen te doen. 'Op die manier creëer je draagvlak, als er dan iets mis gaat voelen beide partijen zich verantwoordelijk.' Hierbij is het wel belangrijk dat er duidelijke afspraken gemaakt worden over wie wat doet en wie wanneer aanwezig is. De afspraken die Stein maakt met het Amadeus Lyceum worden niet formeel vastgelegd maar wel via e-mail.

Tot slot is de evaluatie van de samenwerking ook van belang. Met het Amadeus Lyceum evalueert Stein de algemene samenwerking aan het eind van het jaar in zijn geheel. De

cultuurcoördinator is dan degene die op de hoogte moet zijn van de positieve en verbeterpunten van de samenwerking. Verder evalueert Stein op regelmatige basis met de docenten waar zij direct mee samenwerkt.

5.3 Het Nederlands Instituut voor Filmeducatie

Het Nederlands Instituut voor Filmeducatie [NIF] is het overkoepelend orgaan voor activiteiten op het gebied van filmeducatie. Op hun eigen website staan de taken van het NIF als volgt omschreven: *'Het NIF ontwikkelt en coördineert educatie over film en andere audiovisuele media in Nederland en verzorgt deskundigheidsbevordering (trainingen en docentendagen) en adviesdiensten voor kennisontwikkeling op dit gebied. Het NIF bemiddelt de activiteiten en materialen van diverse aanbieders via filmeducatie.nl en av-mediaeducatie.nl. Daarnaast coördineert het NIF netwerken waarin afstemming en kennisuitwisseling plaats vindt tussen film- en onderwijsorganisaties.*⁷⁰

Florine Wiebenga is werkzaam bij het NIF en houdt zich bezig met educatie en deskundigheidsbevordering. Het NIF ontwikkelt zelf ook activiteiten en initiatieven op het gebied van onderwijsmateriaal voor media-educatie. Zo heeft het NIF een doorlopende leerlijn ontwikkeld die gebruikt kan worden bij media-educatie in het voortgezet onderwijs. De doorlopende leerlijn is niet gericht op media-educatie als een apart vak maar vindt aansluiting bij alle vakken uit het voortgezet onderwijs. Het NIF heeft per vak gekeken hoe er aansluiting gevonden kan worden bij de al bestaande leerdoelen in het voortgezet onderwijs.

Het NIF probeert een verbinding te maken tussen film en andere vormen van media. Bij de activiteiten en materialen die ze ontwikkelen is film het startpunt, maar proberen ze ook te laten zien dat alle media met elkaar samenhangen. Dit heeft onder te maken met de vervagende grenzen tussen verschillende vormen van audiovisuele media. Film is een handig middel omdat het de mogelijkheid biedt goed te praten over aspecten als beeldtaal, camerastandpunten en montage. De visie van het NIF op mediawijsheid kenmerkt zich door een positieve benadering. Het gaat er niet om met te bepalen welke dingen wel en niet door jongeren gezien moeten worden maar het NIF probeert kinderen en jongeren hier zelf verstandige keuzes in te maken. Het NIF

---

⁷⁰ NIF, 2009, <http://filmeducatie.nl/nif/20.html>

doet dit door hen de kans te bieden te begrijpen hoe media worden gemaakt en door zelf media te gebruiken of te laten maken. Daarmee wil het NIF laten zien wat de voor en nadelen zijn van verschillende media. Het NIF neemt hier zelf een neutrale houding in en wil jongeren hiermee op te leiden tot kritische burgers.

SAMENWERKEN MET SCHOLEN Het NIF heeft met meerdere scholen en docenten samengewerkt op verschillende manieren. FilmLab is een project dat door het NIF is georganiseerd en waar zij een blauwdruk van hebben ontwikkeld. Het project is in nauwe samenwerking gedaan met de scholen waar het plaats heeft gevonden. Bij FilmLab zijn twee methodes gecombineerd: Making Movies van NIF en All About Us van filmmaakster Anna Spohr. De methodes zijn op twee scholen getest. Onderzocht is welke methode welk effect heeft en wat het effect is van mediawijsheid en media-educatie op langere termijn. Daarnaast is er gekeken naar het effect dat media-educatie heeft op sociale cohesie. Uit het project is gebleken dat een media product maken op verschillende niveaus kennis bij brengt.

Verder is het NIF op dit moment bezig met scholengemeenschap Thorbecke College een samenwerkingsverband op te zetten. Het gaat hierbij om de ontwikkeling van een doorlopende leerlijn die grotendeels al is ontwikkeld door de school. In paragraaf 5.2 is hier meer over te lezen.

MEERWAARDE SAMENWERKING Samenwerken met het onderwijs is volgens Wiebenga zeer nuttig, niet alleen voor het NIF maar ook voor de school en de leerlingen: 'Samenwerking en expertise uitwisseling is heel belangrijk en goed en het werkt inspirerend dat je van elkaar leert. Als je iets ontwikkelt voor het onderwijs is het voor elk vakgebied belangrijk om samen te werken. Voor mediawijsheid is het nu belangrijk omdat het nog in de beginfase is en er nog veel ontwikkeld moet worden. Daarnaast is het voor leerlingen belangrijk om contact te hebben met de maatschappij waarin zij later gaan werken. De relevantie van wat leerlingen moeten leren wordt mooi duidelijk als ze zien wat er daadwerkelijk mee gebeurt.'

AANDACHTSPUNTEN Het NIF noemt heldere verwachtingen van beide partijen als een van de belangrijkste aandachtspunten. Wiebenga: 'Het is heel goed van te voren helder te hebben wat je verwachtingen zijn van elkaar en wat je voor elkaar kunt betekenen. Daar kunnen namelijk nog wel eens misverstanden over ontstaan waardoor het gevaar bestaat dat de samenwerking verzandt in een langer traject of uitkomt op niets concreets. Het heeft heel erg te maken met definiëren wat de samenwerking is en wat

het gaat worden. Het moet duidelijk zijn wat je voor elkaar kunt betekenen.'

Daarnaast geeft Wiebenga aan dat het belangrijk is om draagvlak te creëren binnen een school. Naar haar ervaring is het vaak zo dat het een of twee enthousiaste docenten zijn die een project dragen en moeite hebben om de rest mee te krijgen. 'In het geval van media-educatie is het echt zo dat je het niet alleen kan. Het moet gedragen worden door de school omdat je iets actiefs doet dat ook tijd en geld kost. Je hebt apparatuur nodig en daar moeten schoolleiders ook achter staan. De school moet media-educatie in zijn algemeenheid zien als een belangrijk aspect als ook de samenwerking goed van de grond wil komen.' Daarnaast werkt de aanwezigheid van enige mate van deskundigheid in de school katalyserend voor de samenwerking volgens Wiebenga. Het aanvullen van je interne deskundigheid met externe deskundigheid is volgens haar een gouden combinatie. Het wordt voor scholen ook makkelijker om contact te leggen met externe instellingen als docenten zelf ook kennis hebben. Zij weten dan makkelijker de weg te vinden en op het moment dat ze iets weten van een onderwerp zijn ze volgens Wiebenga ook sneller geneigd om daar wat mee te doen.

5.4 Schooltv TELEAC/NOT

Schooltv is onderdeel van de educatieve omroep TELEAC/NOT. Schooltv maakt verschillende educatieve programma's die in het onderwijs veel gebruikt worden. Daarnaast ontwikkelen zij projecten waarbij de leerling als producent centraal staat. Een voorbeeld hiervan is het project Hanna's Mission waarbij leerlingen gevolgd worden bij het uitvoeren van een project voor het goede doel. Bedoeling is dat de leerlingen zelf een mediaproduct maken om zo aan een groot publiek te laten zien waar zij mee bezig zijn. De leerlingen worden hierbij gevolgd door de camera's van Schooltv en maken ook zelf opnames van het proces. Frank van Dixhoorn is projectmanager bij Schooltv. Wat hem betreft is het centraal stellen van de leerling als producent van mediaproducten een belangrijk aspect in het mediawijs maken van jongeren.

SAMENWERKING MET SCHOLEN Schooltv heeft met verschillende scholen op verschillende manieren samengewerkt. Een belangrijke samenwerking is die met de Katholieke Scholen Gemeenschap in Etten-Leur. Van Dixhoorn heeft in 2007 de KSE benaderd omdat hij al zoveel over de school had gehoord dat het een goede partner

leek voor samenwerking. De KSE was destijds een van de eerste scholen met een uitgebreid mediaprofiel en van Dixhoorn was op zoek naar een coördinator in het onderwijs dat aan kon geven hoever hij met projecten kon gaan. Omdat de KSE al zo ver was in hun mediaontwikkeling waren zij hier uitermate geschikt voor. Met de KSE heeft Schooltv verscheidene projecten gedaan en daarnaast is er samen een doorlopende leerlijn mediawijsheid ontwikkeld. Hierover is meer te lezen in paragraaf 5.2.

MEERWAARDE SAMENWERKING Voor Schooltv is het essentieel om contact te houden met het onderwijs. 'In Hilversum staan wij zo goed mogelijk met beide benen in de modder, maar iemand zoals Sjaak Jansen van de KSE staat er echt middenin.' Voor elk project dat Schooltv doet doen zij onderzoek onder docenten om te kijken of deze nog nuttige toevoegingen of op- en aanmerkingen hebben. Daarbij wordt geluisterd naar iemand zoals Sjaak Jansen, met veel ervaring met media-educatie, maar ook naar scholen die hier minder ver mee zijn. Samenwerking met een voorloper als de KSE laat voor TELEAC/NOT zien wat de mogelijkheden zijn in het onderwijs.

AANDACHTSPUNTEN In de samenwerking met scholen zijn er een aantal aandachtspunten die van Dixhoorn van belang vindt. Voor een soepele structurele inbedding van media-educatie is het van belang dat de organisatorische en technologische omstandigheden in orde zijn op scholen. Zo is het bijvoorbeeld belangrijk dat scholen een gedegen technische infrastructuur hebben. Maar veel scholen hebben nog geen apart medianetwerk terwijl dit bij de projecten van Schooltv wel belangrijk is. Er wordt gewerkt met streamingvideo en daarvoor is eigenlijk een apart medianetwerk nodig. Ook is het belangrijk dat de betreffende docenten zich betrokken en enthousiast opstellen naar het project dat Schooltv komt doen.

Verder is het belangrijk dat scholen een plan en een visie hebben zodat ze weten wat ze willen. Op die manier kan Schooltv kijken wat zij daarmee kunnen. Schooltv is zelf ook nog zoekende naar hoe producties van leerlingen ingezet kunnen worden in hun eigen producties. Schooltv heeft niet een vooropgezet doel maar zij stellen zich facilitair op naar scholen en staan open voor samenwerking.

5.5 Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid

Het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid [Beeld en Geluid] in Hilversum is het nationale archief met meer dan 700.000 uur aan beeld- en geluidsmateriaal. Op de website omschrijft Beeld en Geluid de reden om beelden en geluiden te archiveren als volgt: *'Beelden en geluiden raken mensen. Ze wekken persoonlijke en gedeelde belevingen op en brengen die over. Mensen worden gevormd door de belevingen die ze aan de hand van beelden en geluiden opslaan in hun geheugen. Zowel individueel als collectief. Zo krijgen beelden en geluiden een belangrijke persoonlijke en maatschappelijke betekenis. Daarom bewaart en presenteert het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid beelden en geluiden. Om mensen beter in staat te stellen zichzelf en hun maatschappelijke omgeving en geschiedenis te leren kennen en begrijpen.'*⁷¹

Sinds mei 2009 is Beeld en Geluid tevens een van de partijen in de kwartiermakergroep van het Mediawijsheid Expertisecentrum.

Hoofd van de afdeling educatie van Beeld en Geluid is John Leek.

John Leek heeft jarenlange ervaring met media-educatie en heeft dan ook duidelijke ideeën over hoe media-educatie een plek moet krijgen in het onderwijs.

Wat Leek betreft moet media-educatie gezien worden als een geïntegreerd onderdeel van het curriculum op scholen en moet het dus geen apart vak worden. Hij onderscheidt vier verschillende niveaus waarop mediawijsheid in het onderwijs plaats zou moeten vinden.

1. Niveau van generieke competenties. Leek bedoelt hier bijvoorbeeld het gebruik van bronnen of het construeren van een mediaproduct mee. Aspecten van het omgaan met media die voor ieder vakgebied relevant zijn.⁷²
2. Niveau van vakspecifieke competenties. Hier doelt Leek op aspecten van media die specifiek zijn voor bepaalde vakken, bijvoorbeeld bij de beeldende vakken semiotiek, beeldtaal en representatie.
3. Als derde niveau ziet Leek de pedagogische kant van mediawijsheid die te maken heeft met de impact van de media op de samenleving en op jongeren zelf. Hierbij gaat het om veiligheid en de relationele kant van media gebruik

---

⁷¹ Beeld en geluid, 2009, <http://educatie.beeldengeluid.nl/index.aspx?chapterID=7875>

⁷² Deze generieke competenties sluiten aan bij de algemene vaardigheden zoals deze in de kerndoelen van het voortgezet onderwijs zijn geformuleerd. Het gaat hier om informatievaardigheden: het opzoeken, ordenen en beoordelen van bronnen zijn hier onderdeel van.

zoals het gebruik van online sociale netwerken. Leek: 'Op dit moment kan er soms te makkelijk denigrerend gedaan worden over de beschermende kant van mediawijsheid die voornamelijk door minister Rouvoet wordt benadrukt. Hoewel daar wat mij betreft niet de nadruk op zou moeten liggen is het wel een belangrijk onderdeel ervan.' Zelf is hij een voorstander van empowerment. Hier wordt mee bedoeld dat een doelgroep, in dit geval jongeren, zich zelf leren te beschermen. Leek gelooft dat jongeren door vaardigheden en kennis op te doen zelf leren verstandig om te gaan met media.'

4. Leek is van mening dat mediawijsheid ook tot het beleid van een school moet doordringen. Het zou volgens Leek geïntegreerd moeten worden in het curriculum en in het schoolbeleid, zowel op macro als op micro niveau moet het binnen een school plek krijgen. Leek lijkt het niet verstandig er een autonoom vak van te maken of het te beleggen bij een persoon. 'Het is een zo allesomvattend onderdeel dat je moet zorgen dat iedereen ermee begaan is. Dat betekent dat ook de directeur van een school in zekere zin mediawijs moet zijn.' Daarnaast is het de taak van de schoolleiding om een veilig leeromgeving te creëren. Die leeromgeving speelt zich tegenwoordig niet alleen meer af binnen de school. In de beleidsvisie van mediawijsheid op een school moet de school zichzelf zien als een onderdeel van een bredere leeromgeving waarvan de school een onderdeel is.

SAMENWERKING Beeld en Geluid heeft met verschillende middelbare scholen samengewerkt en doet dat nog steeds. Beeld en Geluid biedt verschillende educatieve projecten aan. Langzamerhand ziet Leek een veranderende rol voor Beeld en Geluid naar scholen toe. Er is nu zoveel kennis ontstaan bij Beeld en Geluid dat zij steeds meer in de rol van adviseur komen en scholen bij wijze van spreken adviseren hoe zij mediawijsheid kunnen gebruiken binnen hun cultuurbeleidsplan. Hoewel Beeld en Geluid wel bereid is scholen hierbij te helpen is dat volgens Leek niet wat hun kernactiviteit moet gaan worden. Hij ziet voor het begeleiden van scholen in het ontwikkelen van een visie en het inbedden van mediawijsheid in het onderwijs meer een taak voor het Mediawijsheid Expertise centrum. *'Het zou mooi zijn als er verschillende modellen ontwikkeld zouden worden die voldoende openheid bieden om het*

als school zelf in te vullen maar tegelijkertijd wel een duidelijk ondersteunende functie hebben. Het model zou dan kunnen fungeren als halffabricaat wat door de school naar eigen inzicht en op eigen wijze afgemaakt kan worden.'

Leek zelf is voornamelijk geïnteresseerd in samenwerking met scholen die verder gaat dan het aanpassen van een al bestaande workshop. Wat hem betreft zou de samenwerking meer impact moeten hebben door nieuwe kennis te creëren die op grotere schaal bij kan dragen aan het vergroten van mediawijsheid. Leek zoekt zelf naar twee vormen van samenwerking. De eerste is samenwerking waarbij scholen een nieuwe dienst of product van Beeld en Geluid testen en hier feedback op geven. Dit is volgens Leek een goede manier op een relatie met scholen op te bouwen en daarnaast ontstaan hier soms ook nieuwe ideeën uit.

De andere vorm van samenwerking is op een groter niveau. De bedoeling hiervan is het vergroten van de leeromgeving en het breder uitzetten van de kennis van de betrokken partijen. Leek is op dit moment bezig met een school in Amsterdam Zuidoost een dergelijke samenwerking op te zetten. De school heeft een ICT leerroute en zou hier als onderdeel van ook graag iets met mediawijsheid willen doen. De bedoeling is dat er gekeken gaat worden hoe mediawijsheid een substantiële plek in het leerproces op de middelbare school kan krijgen en tevens ook een stimulerend effect gaat hebben op het loopbaan perspectief van de leerlingen. Hiertoe wordt er als derde partij een beroepsopleiding bij betrokken. De bedoeling is dat de curricula van de middelbare school en de beroepsopleiding op elkaar worden aangepast, dat Beeld en Geluid een adviserende rol hierbij gaat spelen en eventueel een aantal trainingen of workshops gaan verzorgen als onderdeel van de lesprogramma's. 'Op deze manier', zegt Leek, 'krijg je een driehoek waarin kennis en expertise vanuit de drie verschillende organisaties met elkaar verbonden worden en elkaar gaan versterken.'

MEERWAARDE SAMENWERKING De samenwerking met scholen is voor Beeld en Geluid van belang om hun zichtbaarheid te vergroten en het is een extra medium om de doelstelling te verwezenlijken, namelijk het stimuleren van kennis over en het gebruiken van audiovisuele media. Door samen te werken met scholen komt Beeld en Geluid aan nieuwe kennis die ingezet kan worden op andere plekken, bijvoorbeeld bij het ontwikkelen van nieuwe educatieve projecten.

AANDACHTSPUNTEN Leek ziet verschillende aspecten die van belang zijn bij samenwerking op het gebied van media-educatie. 'Om te beginnen heb je net als bij

iedere samenwerkingsvorm een aantal algemene vaardigheden nodig zoals helder kunnen communiceren.' Ook is het belangrijk dat je vanuit je eigen belang maar ook vanuit het belang van de andere partij kunt denken. Het is belangrijk om tot een plan te komen dat meerwaarde biedt voor je eigen organisatie maar ook voor de ander. Daarnaast is het voor media-educatie specifiek van belang dat beide partijen goed doordrongen zijn van wat mediawijsheid nou eigenlijk is en de potentie ervan is. Hiervoor is het erg belangrijk dat de school zich afvraagt op welke manier zij invulling willen geven aan mediawijsheid. Het ontwikkelen van een duidelijke visie is dus van essentieel belang, maar naar ervaring van Leek wordt deze stap vaak overgeslagen: 'Voordat je gaat samenwerken, moet je zelf goed voor ogen hebben wat je wil bereiken, waar je voor staat en wat je nog tekort komt. Maar om te weten wat je tekort komt moet je je ook bewust zijn van wat je al hebt. Over dit soort zaken moet van te voren goed nagedacht worden. Je moet nooit lukraak een samenwerking starten. Een samenwerkingsverband moet altijd voortkomen uit een visie en vanuit beleid. Pas als je dit goed voor ogen hebt kun je gaan kijken naar welke partners geschikt zouden zijn.'

Bij de totstandkoming van de samenwerking is het volgens Leek erg belangrijk dat er een match is in de visies en standpunten van beide partijen. De samenwerking moet complementair zijn en niet in strijd met elkaar: 'Je moet zorgen dat het leidt tot een interessant concept waar alle partijen iets aan hebben. Gezamenlijk moet er gekeken worden of er een idee kan ontstaan waarbij er een win-win situatie ontstaat.'

Belangrijk bij de samenwerking is ook dat er een verankering is in het beleid van beide organisatie, zodat er draagkracht is voor de ontwikkeling. Als de samenwerking afhangt van een enthousiaste leerkracht zou Leek zelf niet snel geneigd zijn er aan mee te werken. Voor Beeld en Geluid is het belangrijk dat scholen een duidelijk beeld hebben van de identiteit van de organisatie. Ze moeten weten wat er al is aan bestaande inhoud in het archief, aan onderzoeksdiensten en arrangementen en een idee hebben van waar er nog ontwikkel mogelijkheden zijn.

'Tot slot', zegt Leek, 'begint iedere prettige samenwerking met goede energie, enthousiasme en een goed idee.'

5.6 Thorbecke College

Het Thorbecke College in Zwolle is twee jaar geleden begonnen met een pilot klas voor het moderne media profiel van de school. De bovenschoolse directie voor alle scholen in Zwolle wil dat de drie scholen voor voortgezet onderwijs allemaal iets aan moeten bieden wat een andere school niet biedt. Het Thorbecke doet dit ondermeer door het aanbieden van verschillende profielen, waaronder het profiel moderne media, dat de leerlingen al in de brugklas kunnen kiezen. Wim Hilberdink is docent Nederlands, kunstcoördinator CKV en sinds 2 jaar projectleider leerlijn moderne media op het Thorbecke College. Hilberdink is samen met een aantal andere docenten en verschillende externe instellingen bezig met de ontwikkeling van een doorlopende leerlijn. Voor de eerste leerjaren is deze al grotendeels vormgegeven.

Het Thorbecke College werkt volgens het principe learning by doing. In het curriculum van het mediaprofiel komen allerlei vormen van media aan bod maar de nadruk ligt op het analyseren van beelden. Onder de noemer 'Wat doe jij met beelden en wat doen beelden met jou?' wordt hier aandacht aan besteedt. Leerlingen gaan zelf aan de slag met het maken van verschillende media producten maar er is daarnaast ook aandacht voor het veilig gebruik van vormen van nieuwe media door bijvoorbeeld aandacht te besteden aan webgedrag.

SAMENWERKING Hilberdink is van oorsprong Neerlandicus. Bij zijn aanstelling als projectleider leerlijn moderne media beschikte hij nog over weinig specifieke inhoudelijke kennis. Hilberdink is samen met een aantal collega's actief aan de slag gegaan om zoveel mogelijk kennis de school binnen te halen. Niet alleen door het aantrekken van externe contacten maar ook door ervoor te zorgen dat er intern over de juiste kennis beschikt werd. De verschillende docenten die de vakken van het mediaprofiel geven zijn bijvoorbeeld in de mogelijkheid gesteld om opleidingen en cursussen te doen gericht op media-educatie.

Al bij de start van het mediaprofiel is Hilberdink bijzonder actief geweest in het leggen van externe contacten. Zo heeft hij bijeenkomsten georganiseerd waarbij verschillende scholen die bezig waren met een mediaprofiel bij elkaar kwamen. Daarnaast heeft Hilberdink ook gezocht naar externe expertise die ingezet kon worden in het onderwijs. Deze expertise heeft hij niet alleen gezocht bij media-instellingen of culturele instellingen maar ook bij andere instanties. Samen met de Radboud Universiteit te Nijmegen en Stichting Leerplan Ontwikkeling heeft

Hilberdink een doorlopende leerlijn ontwikkeld. Daarnaast is Hilberdink onder anderen in contact gekomen met de Hogeschool voor Media Pedagogiek in Leeuwarden. Van deze opleiding heeft Hilberdink nu een stagiair die hem helpt bij het ontwerpen van lessen die gericht zijn op het betrouwbaar toetsen van informatie. Ook werkt er een journalist op het Thorbecke College die werkzaam is bij Omroep Friesland en samen met Hilberdink een lesprogramma journalistieke vaardigheden ontwikkelt zodat Hilberdink dit straks zelf ook kan geven. Op dit moment geeft zij het vak zelf nog.

Het Thorbecke College werkt ook samen met Kunstencentrum de Muzerie in Zwolle. Met hen werkte het Thorbecke College al langere tijd samen voor andere culturele activiteiten. Voor het mediaprofiel zal de Muzerie een workshop animatie verzorgen. Er is afgesproken dat de betreffende docenten van school hierbij de kunst af mogen kijken zodat zij in het vervolg zelf een dergelijke cursus kunnen geven.

Tot slot heeft het Thorbecke College sinds kort contact met het Nederlands Instituut voor Filmeducatie. Op deze samenwerking wordt dieper in gegaan in paragraaf 5.2.

MEERWAARDE SAMENWERKING De meerwaarde van samenwerking met externe partijen is op dit moment tweeledig voor het Thorbecke College. In eerste instantie gaat het hierbij om het binnen halen van expertise die nodig is voor bepaalde onderdelen en die de school zelf nog niet in huis heeft. Hilberdink zegt hierover: 'Op den duur is het de bedoeling dat alle basiskennis voor de vaste elementen in de leerlijn in huis is, dit neemt echter niet weg dat er ook dan nog met externe partijen samengewerkt zal worden omdat dit altijd een waardevolle aanvulling zal bieden'. In tweede instantie is het de bedoeling dat de interne kennis straks aangevuld wordt met externe kennis van mensen uit de praktijk. Bijvoorbeeld door een gastles van een professionele camera man. Volgens Hilberdink is het zien wat er in de praktijk mogelijk is en gedaan wordt nuttig omdat leerlingen op die manier geprikkeld en geïnspireerd raken.

AANDACHTSPUNTEN Hilberdink noemt verschillende aspecten die voor een school belangrijk zijn bij de totstandkoming en het behouden van prettige samenwerking met externe partijen.

Om samenwerking op te starten is het volgens Hilberdink belangrijk om zoveel mogelijk mensen te benaderen en te netwerken. Als je daar eenmaal mee bezig bent gaat het balletje van zelf rollen en kom je steeds meer aan interessante contacten.

Daarbij is het belangrijk dat als de contacten eenmaal zijn gelegd deze ook goed worden onderhouden. Het is belangrijk om proactief te blijven en duidelijke afspraken te maken. Ook geeft Hilberdink aan dat het zeer behulpzaam is om een directie te hebben die de ruimte biedt om activiteiten te ondernemen. Hij is op dit moment veel weg van school om te netwerken, conferenties te bezoeken enzovoorts en het is erg prettig dat hij hiervoor alle medewerking krijgt.

5.7 Katholieke Scholengemeenschap Etten-Leur

CKV en beeldende kunst docenten Sjaak Jansen en Michiel Eikenaar van de Katholieke Scholengemeenschap Etten-Leur (KSE) zijn al jaren bezig met verschillende vormen van media-educatie in hun eigen lessen. Beiden docenten geven ook het vak CKV en wilden een aantal jaar geleden af van de methodes die daarbij werden gebruikt. Nadat een groepje leerlingen met een eigen camera een leuk filmpje maakten voor CKV werden andere leerlingen hierdoor enthousiast. Jansen en Eikenaar zijn toen begonnen opdrachten te ontwikkelen rondom media-educatie en wilden hier graag meer vorm en inhoud aan geven.

Toen de school in 2004 de mogelijkheid kreeg Cultuurprofielschool te worden waarbij een thema gekozen kon worden leek dit de perfecte mogelijkheid de medialessen uit te bouwen tot een mediaprofiel. Jansen en Eikenaar hebben afspraken gemaakt met de directie waarin zij aangaven dat zij zich er graag mee bezig wilden houden met als voorwaarde dat het niet na een bepaalde periode van tafel geveegd zou worden. De directie is hier mee akkoord gegaan en dat heeft geleid tot structurele uren voor media-educatie. De school heeft een doorlopende leerlijn van klas een tot klas zes. Leren doorzien wat alledaagse media voor jou als persoon betekenen en in hoeverre manipulatie daarbij een rol speelt is het doel van media-educatie op de KSE. Hoewel er ook aandacht wordt besteedt aan zaken als veiligheid en webgedrag is dat niet waar de KSE de nadruk op legt. Learning by doing staat op de KSE hoog in het vaandel. De leerlingen gaan zoveel mogelijk zelf aan de slag met het maken van verschillende mediaproducten en leren op die manier verschillende media te doorzien.

SAMENWERKING De KSE heeft met tal van organisaties samengewerkt. Tegenwoordig is het zo dat de meeste instellingen de KSE benaderen. De school heeft zoveel landelijke bekendheid gekregen door de koploperspositie dat het netwerk met externe contacten snel van de grond is gekomen. Bij bijna alle

samenwerkingverbanden is er op maat gewerkt, dit houdt in dat de projecten die gedaan zijn, zijn aangepast op de wensen van de school. Bovendien onderhoudt de school zoveel mogelijk contact met alle partners zodat het oppakken van samenwerking bij een nieuw project altijd mogelijk is.

Bij Beeld en Geluid zit de school in de klankbordgroep en daarnaast heeft de KSE een aantal workshops van Beeld en geluid getest. 'Hoewel er op dit moment niet gewerkt wordt aan een specifiek project weten Beeld en Geluid en de KSE elkaar altijd te vinden', zegt Jansen. 'Als de een de ander ergens voor nodig heeft volstaat een telefoontje en wordt het contact zo weer opgepakt.'

Met Schooltv heeft de KSE ook een structurele samenwerking. Deze is begonnen met het project Hanna's Mission en uiteindelijk is daar een gezamenlijke publicatie uit voortgekomen: 'Het Kan: Mediawijsheid op school' waarin een leerplan audiovisuele vorming wordt uit gezet. Over deze samenwerking is meer te lezen in paragraaf 5.2.

MEERWAARDE SAMENWERKING Het aan gaan van samenwerkingsverbanden met externe partijen is volgens Jansen zeer waardevol. 'Het kan je onderwijs alleen maar verrijken. En hoe meer relaties hoe meer zichtbaarheid je kunt krijgen binnen de regio en binnen Nederland.'

De leerlingen vinden het ook geweldig om les te krijgen van externe instellingen of om projecten buiten school te doen. Door externe contacten kun je op plekken komen waar je normaal gesproken niet komt, en dat is voor leerlingen hartstikke leuk en leerzaam.

Daarnaast is naar zijn eigen ervaring volgens Jansen ook voor docenten erg leerzaam om samen te werken met externe instellingen. Toen TELEAC/NOT kwam om opnames te maken met een hele cameraploeg werden de betrokken docenten door TELEAC in de gelegenheid gesteld daar bij te zijn. Jansen heeft hierbij leerlingen begeleid maar zelf ook goed opgelet op wat er allemaal gebeurde. Je zou kunnen zeggen dat docenten door de samenwerking met externe partijen op deze manier een zeker mate van bijscholing krijgen omdat zij door goed te kijken, vragen te stellen enzovoorts nieuwe kennis op doen die zij vervolgens zelf weer kunnen gebruiken in hun lessen. Hiervoor is het wel belangrijk dat de betreffende instelling ook bereid is docenten die kans te geven.

AANDACHTSPUNTEN Jansen heeft tot nu toe vooral positieve ervaringen in de samenwerking met externe partijen. 'Als je gaat samenwerken, moet je met twee

partijen op een gelijke golflengte zitten’, zegt Jansen, ‘je moet op elkaar kunnen rekenen en afspraken kunnen maken. Het contact verloopt meestal via de telefoon of via de mail. Als je dat contact optimaal wilt hebben is het nodig dat je prompt en ter zake reageert. Het helpt hierbij als er zowel vanuit de school als vanuit de instelling een vast aanspreekpunt is waartussen de communicatie direct verloopt.’

Ook is het belangrijk de wederzijdse verwachtingen duidelijk te krijgen. Soms ligt het verwachtingspatroon van een instelling die met een idee voor een project komt nogal hoog. De instelling gaat dan uit van een bepaalde professionaliteit en kan dan vergeten dat je te maken hebt met leerlingen. Voor een instelling is het belangrijk dat in hun achterhoofd te houden. Jansen probeert altijd deadlines te halen maar legt zich nooit honderd procent vast om iets af te hebben maar naar zijn ervaring komt het uiteindelijk altijd wel in orde. Voor de instelling is het belangrijk om rekening te houden met schoolzaken, er kan soms iets tussendoor komen dus het is belangrijk om een zekere flexibiliteit te bewaren. De school moet daar vooral duidelijk over zijn.

Volgens Jansen heeft de reden dat veel instellingen graag samen willen werken met de KSE te maken met het feit dat zij zich altijd aan afspraken houden, betrouwbaar en duidelijk zijn. Bovendien wordt Jansen vaak gecompimenteerd over de werkhouding en inzet van de leerlingen. Dat heeft volgens hem ook te maken met hoe goed de docenten het in de hand hebben en of de leerlingen goed weten wat ze moeten en mogen doen. Bovendien helpt het dat Jansen de schoolleiding achter zich heeft staan waardoor de randvoorwaarden, om te kunnen beginnen met media-educatie en hierbinnen te kunnen samenwerken, binnen de school zijn gecreëerd.

‘Als je je aan afspraken houdt, je flexibel opstelt en goed kijkt naar wat de ander doet en wil merk je dat je tot resultaten kunt komen die je van te voren niet had kunnen bedenken. Het is altijd een feest om samen te werken’ zegt Jansen. Enthousiasme is hier ook heel belangrijk bij. Jansen heeft naar eigen zeggen geluk gehad dat hij samen heeft kunnen werken met mensen waar hij een klik mee had. Die klik ervaart hij vooral doordat er samen ergens naartoe gewerkt wordt waarbij het duidelijk is dat beide partijen proberen het proces en het resultaat te optimaliseren en zo een win-win situatie proberen te creëren.

5.8 Voorbeelden van samenwerkingsvormen nader bekeken

In deze paragraaf ga ik dieper in op een aantal voorbeelden van samenwerking die uit

de interviews naar voren zijn gekomen. Ik analyseer deze vormen van samenwerking aan de hand van de theorie uit hoofdstuk drie en kijk zo bij welke theoretische samenwerkingsvormen aansluiting gevonden kan worden. Ik doe dit aan de hand van het ontstaan en de vorm, de doelen en motieven, partners en omgeving, de intensiteit en het resultaat van de samenwerking.

Voorbeeld 1

De frisse blik: het project 'Wat is Waar'

Ontstaan en vorm De frisse blik heeft nadat zij subsidie kregen voor het project 'Wat is Waar' zelf contact gezocht met verschillende scholen in de regio van Amsterdam voor de pilot. De bedoeling was dat de scholen afkomstig waren uit zo divers mogelijke wijken van Amsterdam. Met een aantal van deze scholen had de frisse blik al samengewerkt en zodoende wisten zij dat deze scholen interesse hadden in media-educatie. Er waren echter ook een aantal waarbij media-educatie niet per se een van de speerpunten was van het beleid.

Het project 'Wat is Waar' bestaat uit zes lessen. Deze lessen zijn in verschillende tijdschaders gegeven. Op een van de scholen kreeg De frisse blik bijvoorbeeld aaneengeschakelde tijd (twee dagen) om alle lessen in te kunnen geven.

Inhoudelijk hoefden de docenten zelf niets te doen. De leerlingen moesten alleen weten dat De frisse blik kwam en hoelang ze er mee bezig zouden zijn. Ligthart en Westerbeek hebben zelf uitgelegd wat de bedoeling was en hebben de lessen ook gegeven. De docent hoefde alleen aanwezig te zijn ter ondersteuning voor de orde in de klas en bij de begeleiding op het moment dat de leerlingen zelfstandig aan het werk gingen.

De frisse blik heeft in principe alleen contact gehad met de school over organisatorische aspecten van het project. De frisse blik nam zelf apparatuur mee die de leerlingen konden gebruiken om te filmen en te monteren. Ook hier hoefde de school dus niet voor te zorgen.

Doelen en motieven De frisse blik is opgericht met het ideologische doel kinderen en jongeren kritisch en verstandig om te laten gaan met onze huidige beeldcultuur. Als eindresultaat zouden de 'Wat is Waar' filmpjes die de leerlingen hebben gemaakt getoond worden op een filmfestival in Nemo dat speciaal voor het project van De frisse blik was georganiseerd. Vanuit dat oogpunt gezien was de samenwerking dus noodzakelijk omdat De frisse blik hun product aan de man moest brengen. Omdat zij subsidie kregen voor de pilot konden zij het project gratis aanbieden aan twaalf verschillende scholen er was in die zin dus geen financiële noodzaak.

Partners en omgeving In de samenwerkingsvorm in het geval van 'Wat is Waar' was De frisse blik afhankelijk van de school qua organisatorische randvoorwaarden: er moest tijd zijn

ingepland, er moesten docenten aanwezig zijn en de leerlingen moesten weten dat ze kwamen. Voor de school was het belangrijk dat het product van hoge kwaliteit is, dat de leerlingen er iets van leren en dat de leerlingen het leuk vonden. Organisatorisch was De frisse blik erg afhankelijk van de school die moest zorgen voor goede randvoorwaarden zoals voldoende begeleiding van de docenten. Ook de inzet van de docenten was voor De frisse blik belangrijk. De begeleiding had veel invloed op de manier waarop de leerlingen aan het werk gingen.

Intensiteit Organisatorisch was de samenwerking het meest intensief. Regelen dat het project gedraaid kon worden kostte bij sommige scholen meer energie dan bij andere scholen. Dit had vooral te maken met regelen van de praktische randvoorwaarden. De betreffende docenten moesten voor elkaar krijgen dat er tijd vrij gemaakt werd voor het project, en daar was ook de steun van de schoolleiding voor nodig. Voor de docenten en De frisse blik was dit een intensief proces waar veel contact over is geweest. Inhoudelijk was de kennisintensiteit vrij laag. Omdat de inhoud van het project al volledig was vormgegeven door Ligthart en Westerbeek hoefden de docenten hier niks aan te doen en was er wat dat betreft dus ook weinig sprake van overleg. Ook de uitwisseling van kennis was laag, Ligthart geeft aan dat sommige docenten wel mee keken en interesse toonden in wat de leerlingen hebben geleerd omdat ze dat zelf ook interessant vonden maar het was niet een van de doelen van de samenwerking.

Evaluatie Het resultaat van de samenwerking met 'Wat is Waar' is met de meeste scholen positief geweest en het filmfestival was een groot succes. Een aantal scholen blijft het project afnemen en met een aantal scholen gaat De frisse blik ook andere samenwerkingsvormen aan. Naar Ligtharts ervaring hebben de meeste leerlingen met veel plezier en enthousiasme aan het project gewerkt en hebben de leerlingen ook aangegeven dat ze er wat van hebben geleerd. Wat de leerlingen hebben geleerd kwam ook overeen met de leerdoelen die De frisse blik wilde bereiken. Ook geeft Ligthart aan dat zij van alle docenten positieve feedback hebben gekregen over het project. De docenten gaven aan het prettig te vinden dat De frisse blik de leerlingen stof en vaardigheden konden bieden waar de docenten zelf niet over beschikken. Ook zegt Ligthart vaak gehoord te hebben dat docenten bijzonder blij waren met het project omdat De frisse blik niet alleen een leuk project biedt maar ook didactische kwaliteiten bezit.

Voorbeeld 2

UCK en Amadeus: Ontwikkeling van een doorlopende leerlijn media-educatie

Ontstaan en vorm Het Amadeus Lyceum en het Utrechts Centrum voor de Kunsten werkten al structureel samen voordat zij begonnen aan het ontwikkelen van een doorlopende leerlijn media-educatie. Bij het ontwikkelen van deze doorlopende leerlijn gaat alles in overleg. Het

UCK heeft verschillende rollen in de ontwikkeling van de doorlopende leerlijn. Ten eerste spelen zij een rol in het bedenken en vormgeven van de doorlopende leerlijn. Daarnaast is het de bedoeling dat het UCK ook bepaalde onderdelen van het programma gaat verzorgen bijvoorbeeld door het geven van workshops.

Stein zal ook vanuit haar eigen netwerk kijken of andere instellingen of kunstenaars een rol kunnen spelen bij bepaalde onderdelen van de doorlopende leerlijn. Door bijvoorbeeld gastsprekers uit te nodigen of onderdelen van het programma te koppelen aan een filmfestival dat zich tegelijkertijd afspeelt.

Omdat de school een bijzonder onderwijsconcept heeft waar een cultuur een belangrijke plek in heeft, probeert Stein met de leerlijn media-educatie zoveel mogelijk aansluiting te vinden bij de al lopende projecten. Hoewel Stein in eerste instantie vooral met ideeën komt, gaat alles in overleg en zijn beide partijen verantwoordelijk voor het resultaat van de doorlopende leerlijn.

Doelen en motieven Er is al een structurele samenwerking en deze wordt uitgebreid met als doel media-educatie meer vorm te geven in het onderwijs. Het is niet de bedoeling dat media-educatie een apart vak wordt maar het zou zoveel mogelijk aan moeten sluiten bij het al bestaande onderwijsprogramma van de school. Inhoudelijk doel is het samen creëren van een doorlopende leerlijn media-educatie die van de eerste tot en met de zesde klas loopt.

Partners en omgeving Omdat alles in overleg gaat is de wederzijdse afhankelijkheid groot in deze samenwerkingsvorm. Voor Stein is het belangrijk dat zij op de hoogte gehouden wordt van de laatste ontwikkelingen binnen de school zodat zij hierop in kan spelen. Voor de school is het belangrijk dat Stein zich inleeft en de juiste middelen in weet te zetten.

Intensiteit Omdat alles in overleg gaat en er nieuwe kennis wordt geproduceerd is de intensiteit zowel qua kennis als organisatorisch vrij hoog. Het is belangrijk dat er regelmatig contact plaatsvindt en dat er regelmatig overleg is. Omdat het gaat om het ontwikkelen van nieuwe kennis is ook de kennisintensiteit hoog.

Evaluatie Omdat de samenwerking nog niet is afgerond is er nog niet veel te zeggen over het uiteindelijke resultaat. Het gewenste resultaat is een gedegen doorlopende leerlijn die goed aansluit bij het onderwijsprogramma van de school en waarover alle partijen tevreden zijn.

Voorbeeld 3

KSE en Schooltv: Ontwikkeling van een doorlopende leerlijn

Ontstaan en vorm Aanvankelijk begon de samenwerking met het project Hanna's Mission. Gedurende de samenwerking kwam van Dixhoorn erachter dat Jansen al veel lesmateriaal had liggen en zelfs bezig was met de ontwikkeling van een leerplan.

Van Dixhoorn heeft voorgesteld van dit leerplan een boekje te maken als onderdeel van het project Hanna's Mission en dit gezamenlijk uit te geven en gratis te verspreiden onder

docenten. Een groot deel van het leerplan lag al klaar en van Dixhoorn heeft dat geredigeerd, ingekort en een aantal voorstellen gedaan ter aanvulling die bijna allemaal door Jansen verwerkt zijn. 'De meeste eer gaat naar Jansen', zegt van Dixhoorn, 'omdat hij het grootste deel van de inhoud al had vormgegeven.' Zowel de KSE als TELEAC/NOT zijn eigenaar van het product. Het boekje is onder beider namen uitgegeven. Gemaakte afspraken zijn contractueel vastgelegd.

Doelen en motieven Omdat mediawijsheid vaak beperkt blijft tot kortlopende initiatieven, die vaak eindigen als de betreffende docent weg gaat, leek het van Dixhoorn essentieel om een leerplan te hebben waarin in ieder geval een voorbeeld gegeven werd van hoe je het curriculum van de eerste tot de zesde klas vorm kunt geven. Het project Hanna's Mission is hierin betrokken. Van Dixhoorn zegt hierover: 'Je maakt een programma over scholen die Hanna's Mission uitvoeren en je wilt dat programma maken om andere scholen te inspireren om dat ook te gaan doen. Maar scholen gaan dat misschien pas doen ze een beeld hebben van hoe ze dat het beste kunnen organiseren en misschien zijn er wel scholen die het een stapje verder willen brengen en daar heb je dan een kader voor nodig in de vorm van zo een leerplan.' De doelen van Schooltv waren dus voor een deel ideologisch omdat ze een bijdrage wilden leveren aan het bereiken van mediawijsheid op grotere schaal en aan de andere kant waren de doelen ook strategisch. Door middel van de doorlopende leerlijn hoopte Schooltv ook meer afnemers te genereren voor het project Hanna's Mission.

Voor de KSE was de samenwerking een welkome aanvulling op hun eigen activiteiten binnen het mediaprofiel van de school. Deze vorm van samenwerking is vanuit beide partijen ontstaan uit kans en niet zozeer uit noodzaak.

Partners en omgeving In de samenwerking bij het ontwikkelen van de doorlopende leerlijn was er sprake van een wederzijdse afhankelijkheid omdat de inbreng van beide partijen van even groot belang was en alles in overleg is gegaan. Hoewel Jansen het materiaal al grotendeels had vormgegeven was voor waardevolle aanpassingen en het uitgeven van het boekje afhankelijk van van Dixhoorn. Toch gaat volgens van Dixhoorn de meeste eer naar Jansen omdat hij de inhoud eigenlijk al helemaal had vormgegeven.

Intensiteit De kennisintensiteit bij de samenwerking was vrij hoog omdat er sprake was van kennis uitwisseling maar ook van gezamenlijke creatie van nieuwe kennis.

Evaluatie Beide partijen zeer tevreden over verloop van de samenwerking. De leerlingen hebben er veel van geleerd en de publicatie is in grote mate afgenomen. Verder zijn beide heren zeer enthousiast over het verloop van de samenwerking. Kenmerkend hiervoor is dat van Dixhoorn aangeeft dat hij eigenlijk niet eens meer precies weet wie nou eigenlijk wat heeft gedaan. 'Sjaak en ik begrijpen altijd vrij goed wat de ander bedoelt.' zegt van Dixhoorn. Jansen bevestigt dit: 'Er wordt niks geforceerd, het gaat soepel en als er iets is kan dat ook

open besproken worden. De samenwerking verloopt gewoon op een vriendschappelijke manier.'

Voorbeeld 4

NIF en Thorbecke: Kennisdeling aan de hand van een doorlopende leerlijn

Ontstaan en vorm Op dit moment is het NIF bezig met het Thorbecke College in Zwolle de samenwerking op te zetten. Door een onafhankelijke subsidieaanvraag van beide partijen bij het Mediawijsheid Expertise centrum zijn Florine Wiebenga van het NIF en Wim Hilberdink van het Thorbecke college in Zwolle met elkaar in contact gekomen. De subsidie aanvraag van het Thorbecke college werd gehonoreerd en die van het NIF niet. Door het Mediawijsheid Expertisecentrum werd de suggestie gedaan dat de twee partijen met elkaar konden samenwerken. Hilberdink heeft contact opgenomen met Wiebenga waaruit een aantal oriënterende gesprekken zijn voortgevloeid. Hieruit bleek dat beide partijen heil zagen in de samenwerking. De twee zullen een soort proeftuin voor elkaar zijn waarbij het Thorbecke college hulp krijgt van het NIF bij de implementatie van filmelementen in de doorlopende leerlijn terwijl het NIF kan kijken hoe het in de praktijk gaat met de invulling van een doorlopende leerlijn zodat zij eventueel aanpassingen kunnen doen aan hun eigen doorlopende leerlijn.

Doelen en motieven Het doel van de samenwerking is dat het NIF het Thorbecke college helpt met het zoeken naar bestaand lesmateriaal wat zij kunnen gebruiken in hun lessen. Daarnaast is het de bedoeling dat het NIF gaat helpen met de structuur van de leerlijn, de plaats van de kerndoelen enz. Hilberdink en Wiebenga zijn nog in gesprek over de details. Het Thorbecke kan gebruik maken van de ervaring en expertise die het NIF heeft met media-educatie en voor het NIF is het interessant om te zien hoe het bijvoorbeeld gaat met het toepassen van een doorlopende leerlijn media-educatie.

Intensiteit Bij deze samenwerking is vooral de kennisintensiteit vrij hoog. Omdat er veel kennis wordt uitgewisseld en er ook nieuwe informatie wordt ontwikkeld zal er veel overleg moeten worden. Omdat het NIF niet direct onderdelen van het onderwijs gaat geven zal de samenwerking organisatorisch minder intensief zijn.

Evaluatie Het resultaat van de samenwerking is niet zozeer een product maar eerder een dienst die beide partijen aan elkaar leveren in de vorm van kennis. Omdat de samenwerking nog opgezet moet worden kan er verder nog weinig gezegd worden over het resultaat.

5.9 Analyse samenwerkingsvormen, meerwaarde en aandachtspunten

In deze paragraaf analyseer ik de zojuist beschreven uitkomsten van mijn

praktijkonderzoek. Ik kijk naar overeenkomsten en verschillen die uit de verschillende gesprekken zijn gekomen wat betreft de samenwerkingvormen, de meerwaarde van samenwerking en aandachtspunten bij de samenwerking.

5.9.1 Analyse samenwerkingsvormen

De geïnterviewde personen hadden geen namen voor hun samenwerkingsvormen en hebben zich over het algemeen niet gebaseerd op modellen of theoretische vormen.

De meeste samenwerkingsverbanden zijn ontstaan uit eigen initiatief en zijn vervolgens op basis van gezond verstand vormgegeven. Toch sluiten een aantal voorbeelden goed aan bij de samenwerkingsvormen uit de theorie.

Opvallend is dat de inhoudelijke samenwerking in te delen is in twee resultaten:

1. *Afnemen van kennis.* Het afnemen van kennis kan gebeuren in de vorm van een externe docent die les komt geven (detachering) of bij het afnemen van een workshop, of project dat al bestaat en is vormgegeven door de betreffende instelling (uitbesteding) al dan niet op maat. In beide gevallen hoeven de docenten inhoudelijk weinig te doen. Reden voor het afnemen van dergelijke projecten zijn volgens beide docenten dat het een waardevolle toevoeging is om ter afwisseling ook specialistische kennis van buitenaf in te zetten. Zeker als de school deze kennis zelf niet in huis heeft. Hoewel kennisdeling niet noodzakelijkerwijs het doel is van uitbesteding kan het wel onderdeel hiervan zijn. Een goed voorbeeld hiervan is de animatie cursus die door Kunstencentrum de Muzerie gegeven wordt op het Thorbecke College. De workshop is kant-en-klaar maar de docenten hebben toestemming de kunst af te kijken en vragen te stellen zodat zij het in het vervolg zelf kunnen geven. Een vorm van detachering met een intensievere vorm van kennisdeling zijn we tegen gekomen bij het Thorbecke College. Een journalist is daar aangenomen om de lessen van een bepaald onderdeel van het mediaprofiel te geven. Er vindt bij deze vorm van detachering echter ook kennisdeling plaats omdat de docent samen met Hilberdink ook lesmateriaal ontwikkelt.
2. *Creatie van kennis door middel van kennisdeling.* Uit de praktijkvoorbeelden blijkt het creëren van een doorlopende leerlijn het meest voorkomende resultaat van kenniscreatie. Hierbij wordt er gezamenlijk nagedacht over de invulling en vormgeving van de doorlopende leerlijn. Hierbij kan de media-instelling ook onderdelen van het onderwijs verzorgen.

Het is interessant om te zien dat de samenwerking op verschillende manieren tot stand kan komen. Dit wordt het duidelijkst zichtbaar in het verschil tussen

Het NIF en het Thorbecke College en de KSE en Schooltv. Bij de KSE had de docent, Sjaak Jansen, al een groot deel van de doorlopende leerlijn ontwikkeld voordat van Dixhoorn van Schooltv erbij betrokken werd. Jansen had al veel kennis en eigen ideeën over de invulling van het mediaprofiel en de doorlopende leerlijn. De samenwerking die hij is aangegaan met Schooltv (en andere instellingen) heeft hem veel geleerd en ziet hij ook als een nuttige aanvulling op zijn eigen kennis maar het zoeken van externe kennis en expertise was geen basis behoefte. Bij het Thorbecke College was dat echter wel het geval. Hilberdink heeft affiniteit met media-educatie maar had er zelf, als Neerlandicus geen directe ervaring mee. Voor hem was het zoeken naar externe expertise in de eerste instantie wel noodzakelijk. De specifieke kennis van het NIF was echter een welkome aanvulling op de al vormgegeven basis van de doorlopende leerlijn. Hilberdink heeft dankzij het proactief netwerken een mooi en waardevol netwerk op weten te bouwen.

Niet alle samenwerkingsvormen waren even strak in te delen bij een van de samenwerkingsvormen uit de theorie. Zo is de samenwerking tussen het NIF en het Thorbecke College moeilijk te plaatsen. Dit heeft vooral te maken met het feit dat er niet een kant en klare dienst of product wordt ontwikkeld. Het gaat bij deze samenwerkingsvorm vooral om kennisdeling. Het NIF helpt het Thorbecke met de aanvulling van de doorlopende leerlijn en voor het NIF is dit een goede manier om in de praktijk te zien hoe het werkt met de implementatie van een doorlopende leerlijn. De informatie die zij hieruit halen kunnen zij weer gebruiken om de doorlopende leerlijn die zij zelf hebben ontwikkeld aan te passen.

Voor een overzicht van de vormen van samenwerking uit de praktijkvoorbeelden zie tabel 2.

Afname kennis	Uitbesteding	Het project 'Wat is Waar' is een kant-en-klaar project dat door scholen afgenomen kan worden. Kennisdeling is niet de insteek. Kunstencentrum de Muzerie in Zwolle geeft een animatie workshop aan het Thorbecke College. Er is afgesproken dat de betreffende docenten de kunst mogen afkijken.
	Detachering	Thorbecke College heeft journaliste in dienst die les geeft en samen met Hilberdink lesmateriaal ontwikkelt.
Creatie kennis	Niet exact in te delen bij een samenwerkingsvorm	Thorbecke College en NIF: kennisdeling bij ontwikkeling van een doorlopende leerlijn.
	Partnership	Gezamenlijk ontwikkelen van doorlopende leerlijn bij KSE en Schooltv en Amadeus Lyceum en UCK.

Tabel 2: Voorbeelden van samenwerking ingedeeld in kennis afnemen en kennis creëren.

5.9.2 Analyse meerwaarde samenwerking

Over de meerwaarde van samenwerking tussen externe media-instellingen en het onderwijs lijkt iedereen het met elkaar eens te zijn. Met name kennis uitwisseling tussen onderwijs en media-instellingen biedt de grootste meerwaarde.

Voor de instellingen zit de meerwaarde vooral in het feit dat zij door een intensieve samenwerking een kijkje krijgen in de keuken van het onderwijs waarin de wensen en mogelijkheden duidelijk worden. Op die manier doen de instellingen nieuwe kennis op die zij kunnen gebruiken om hun eigen producten en diensten te verbeteren zodat zij aan andere scholen een beter product kunnen leveren. Daarnaast biedt het ook een goede mogelijkheid voor externe instellingen om te zien waar behoefte aan is zodat zij daar op in kunnen spelen in het vormgeven van nieuwe producten of diensten. Dit draagt allemaal bij aan het doel van de meeste instellingen, namelijk het vergroten van mediawijsheid.

Voor het onderwijs zit de meerwaarde ook in kennis. Media-educatie beslaat zo een breed gebied dat het praktisch onmogelijk is voor scholen om intern over alle kennis te beschikken. Bovendien is het zeker in het begin stadium erg nuttig om ondersteuning te krijgen van experts die de weg kennen in medialand en ervaring hebben met het ontwikkelen media-educatieve diensten of producten. Het nut van externe kennis is terug te zien in de ontwikkeling van doorlopende leerlijnen waarbij in al mijn praktijkvoorbeelden intensief samen wordt of is gewerkt.

Daarnaast draagt het werken met externe instellingen bij aan het levensecht leren van leerlingen. Hun leeromgeving wordt hierdoor vergroot en dit werkt over het algemeen motiverend.

5.9.3 Analyse aandachtspunten samenwerking

Er zijn veel overeenkomsten tussen de in de interviews genoemde aandachtspunten.

Opvallend is dat de meeste aandachtspunten vooral voor de scholen van belang zijn. Visie en draagkracht lijken hierbij het belangrijkste te zijn. Draagkracht wordt zowel door de docenten als door de media-experts genoemd. Voor de docenten is het belangrijk om gesteund te worden door de directie omdat dat hen de mogelijkheid biedt contacten te leggen en samenwerkingsverbanden aan te gaan zonder elke keer hard te moeten werken om een idee er door te krijgen. Voor de media-experts is het belangrijk om te werken met een school waarbij draagkracht is voor media-educatie

omdat dat hen continuïteit garandeert. Als media-educatie leunt op een enkele enthousiaste docent staat alles stil als deze persoon wegvalt. Bovendien verbreedt het de mogelijkheden om iets te doen met media-educatie als het school breed wordt gedragen, waardoor het interessanter wordt voor media-experts om de samenwerking aan te gaan. Het hebben van een duidelijke visie in de school is een belangrijk aspect dat meerdere keren is genoemd. Belangrijk hierbij is dat de school helder voor ogen heeft wat zij verstaat onder mediawijsheid/media-educatie welke invalshoek er gekozen wordt en waar de nadruk op komt te liggen. Vanuit deze visie kan een beleidsplan opgesteld worden dat media-educatie een gewortelde positie geeft binnen het onderwijs. Als scholen weten wat zij willen en waar zij voor staan is het voor externe media-instellingen makkelijker en interessanter om hierop aan te sluiten omdat zij dan concrete aanknopingspunten hebben. Het blijkt echter ook uit de gesprekken met de media-experts dat in hun ervaring veel scholen nog zoekende zijn en het lastig vinden een duidelijke visie te creëren. De scholen zoeken juist hierbij advies en hulp bij de media-experts terwijl het volgens de media-experts maar ook vanuit het kabinet juist belangrijk gevonden wordt dat de scholen zelf in staat zijn een duidelijke vraag te formuleren op basis van hun eigen visie. John Leek van Beeld en Geluid opperde dat hier eventueel een taak zou kunnen liggen voor het Mediawijsheid Expertise Centrum om scholen handreikingen te geven die hun kunnen ondersteunen bij het ontwikkelen van een eigen visie en vraag maar die ook genoeg ruimte bieden het zelf in te vullen. Andere belangrijke aandachtspunten die genoemd worden zijn het zorgen voor directe en heldere communicatie, het nakomen van afspraken, enthousiasme, het in kunnen leven in de positie van de ander, en het helder krijgen van de wederzijdse verwachtingen.

Een duidelijk aanspreekpunt is ook van groot belang. Uit de praktijkvoorbeelden blijkt dat deze positie op verschillende manieren kan worden ingevuld. Op de KSE worden Sjaak Jansen en Michiel Eikenaar mediacoördinator genoemd. Zij zijn verantwoordelijk voor de opbouw van het programma en houden contact met de externe samenwerkingspartners. Op het Thorbecke College wordt Wim Hilberdink projectleider media-educatie genoemd. Hij is onder andere verantwoordelijk voor de invulling van het onderwijsprogramma en voor het leggen en onderhouden van externe contacten.

Dat deze scholen aangewezen personen hebben die zich bezig houdt met media-

educatie lijkt essentieel te zijn in het laten slagen van de samenwerking. Belangrijk is vooral dat deze persoon beslissingbevoegdheid heeft, weet waar hij of zij het over heeft, ondersteund wordt door de directie en niet alleen verantwoordelijk is voor het dragen van media-educatie binnen de school.

Opvallend is dat in de theorie verschillende keren terugkomt dat het belangrijk is elkaars taal te spreken misverstanden te voorkomen en zeker te weten dat beide partijen hetzelfde bedoelen vooral als zij spreken over de kwaliteit van de uitkomst van de samenwerking op het moment dat er een productie wordt gecreëerd. In de praktijkvoorbeelden wordt het spreken van elkaars taal niet direct genoemd.

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van welke aandachtspunten in welke interviews genoemd zijn en of deze ook voorkomen in de theorie. Ik laat in deze tabel zien welke aandachtspunten genoemd zijn in de interviews. Als een geïnterviewde niet genoemd staat bij een aandachtspunt, wil dat overigens niet zeggen dat deze het niet eens is met dat aandachtspunt.

Aandachtspunt	Kwam naar voren in interview	Komt naar voren in theorie
Heldere wederzijdse verwachtingen	- NIF - KSE	Ja
Draagvlak binnen de school	- De frisse Blik - UCK - NIF - Beeld en Geluid - Thorbecke College - KSE	Ja
Heldere visie formuleren	- De frisse Blik, - Schooltv - Beeld en Geluid	Ja
Doelen helder formuleren.	- Beeld en Geluid	Ja
Duidelijke afspraken maken en nakomen	- Thorbecke College - KSE	Ja
Organisatorische (rooster &	- De Frisse Blik	Nee

tijd) & technische faciliteiten	- Schooltv	
Zorgen voor een duidelijk aanspreekpunt voor de andere partij.	- De Frisse Blik - UCK - KSE	Ja
Op de hoogte zijn van elkaars praktijk.	- UCK - Beeld en Geluid - KSE	Ja
Win-win situatie creëren	- Beeld en Geluid - KSE	Ja
Enthousiasme	- De frisse blik - Schooltv - Beeld en Geluid - Enthousiasme	Nee

Tabel 3: Aandachtspunten genoemd in de interviews

5.10 Mocca en vraaggerichte cultuureducatie

Zoals zojuist duidelijk is geworden is een opvallend aandachtspunt voor scholen het hebben van een heldere visie op mediawijsheid en een duidelijk beleidsplan. Vanuit een heldere visie kunnen scholen een vraag ontwikkelen die aanbieders gericht kunnen beantwoorden. Een aantal van de geïnterviewde media-experts heeft aangegeven het prettig te vinden als een school met een duidelijke vraag komt omdat zij op die manier concreet weten wat zij kunnen doen en het een interessante uitdaging is om te kijken hoe zij met hun eigen kennis en expertise aan kunnen sluiten bij de vraag van een school.

Om een vraag te kunnen formuleren zijn het hebben van een visie op media-educatie en een mediabeleidsplan dus erg belangrijk. De school moet duidelijk weten wat zij verstaan onder media-educatie en welke kant zij daar mee op willen.

In Amsterdam is het Mocca die zich bezig houdt met het ondersteunen en adviseren van scholen en culturele instellingen op het gebied van cultuureducatie beleid. In deze paragraaf wordt uitgelegd wat Mocca precies doet en hoe dit ook van nut zou kunnen zijn bij een vraaggerichte aanpak op het gebied van media-educatie.

VRAAGGERICHTE CULTUUREDUCATIE De gemeente Amsterdam heeft zich ongeveer vier jaar geleden als doel gesteld dat in 2009 zeventig procent van alle scholen (zowel

primair als voortgezet onderwijs) in Amsterdam een cultuurbeleidsplan moeten hebben. Daarnaast wilde de gemeente dat er meer vraaggericht cultuuraanbod moest ontstaan.

Omdat de gemeente inzag dat deze omslag van aanbod naar vraag ingewikkeld zou zijn en zij dit grondig aan wilde pakken heeft Mocca de opdracht gekregen het proces van aanbod naar vraag te begeleiden. Mocca begeleidt scholen bij het opzetten van een cultuurbeleidsplan. In dit proces wordt er samen met de school gekeken naar de visie van de school, naar wat de school wil bereiken en wat zij al doen aan cultuurbeleid. Dit proces moet uiteindelijk leiden tot een cultuurbeleidsplan en een heldere visie waardoor scholen ook in staat zijn tot een vraag te komen. Mocca blijft onafhankelijk en doet geen waardeoordelen over wat cultuureducatie is of in zou moeten houden. De nadruk ligt erop dat de school zelf tot een plan en een visie komt. Mocca helpt hen hierbij vooral door hen vragen te stellen die de school helpen erachter te komen wat zij eigenlijk willen. Naast de begeleidende functie speelt Mocca ook een belangrijke rol in het creëren, uitwisselen en verspreiden van kennis als het gaat om relevante onderwerpen binnen cultuureducatie die zowel voor scholen als voor aanbieders relevant kunnen zijn. Mocca doet dit in de vorm van kenniskringen. Deze bestaan altijd uit dezelfde elementen: literatuuronderzoek, gesprekken met experts en bijeenkomsten met docenten en aanbieders, waar uiteindelijk een verslag van wordt gemaakt. Mocca streeft ernaar om met de kenniskringen toepasbare kennis te genereren voor aanbieders en docenten.

Het afgelopen jaar heeft Mocca de kenniskring media-educatie georganiseerd. Dit onderwerp is gekozen omdat Mocca van scholen te horen kreeg dat dit dat het voor hen vaak onduidelijk was wat media-educatie precies is en wat je er op school mee moet en kunt doen. Daarnaast heeft ook de opkomst van het begrip mediawijsheid het bewustzijn van scholen verhoogd waardoor er vraag ontstond naar meer duidelijkheid hierover.

Naast gesprekken met experts heeft Mocca ook twee bijeenkomsten georganiseerd voor scholen. Een voor primair en een voor voortgezet onderwijs. Bij deze bijeenkomsten waren bewust geen aanbieders, die hadden een aparte bijeenkomst. De reden hiervoor was dat Mocca wilde voorkomen dat de scholen overspoeld zouden worden door de mondigheid van aanbieders. Zij wilden docenten de kans bieden om onderling vragen te stellen en te brainstormen. De kenniskring media-educatie is zeer

positief ontvangen door zowel de scholen als de aanbieders.⁷³

Naast directe begeleiding van Mocca kunnen scholen ook op hun website terecht voor hulpmiddelen. Deze instrumenten zijn door Mocca ontwikkeld om scholen te helpen bij het komen tot een heldere visie, het opstellen van een cultuurbeleidsplan of het aangaan van een kennismakingsgesprek met partners.⁷⁴

CONTACT MET SCHOLEN EN AANBIEDERS Hoewel Mocca wel een netwerk functie heeft houdt zij zich niet bezig met de directe bemiddeling tussen scholen en culturele instellingen. Mocca probeert wel met zoveel mogelijk aanbieders te praten om te kijken wat het aanbod precies is zodat Mocca ook weet wat er speelt in de stad. Mocca mag echter geen namen van scholen doorgeven aan culturele aanbieders. Zij leggen geen contact tussen scholen en instellingen. Scholen moeten zelf met een vraag komen en contact zoeken met een aanbieder. Wel laat Mocca het af en toe weten aan scholen als een aanbieder op zoek is naar een pilot school. De school kan dan zelf contact leggen als zij interesse hebben.

Er wordt wel gezocht naar manieren om scholen en aanbieders met elkaar in contact te brengen op een laagdrempelige manier, bijvoorbeeld in de vorm van een culturele markt of een netwerk bijeenkomst, maar de vraag en de beslissing ligt altijd bij de school. Mocca besteedt ook veel aandacht aan de aanpak van een gesprek tussen een school en een aanbieder. Wat zij regelmatig tegengekomen is dat er in een gesprek tussen een school en een aanbieder vooral de aanbieder aan het woord is die vertelt wat zij doen, wat er mogelijk is en hoe zij het voor ogen hebben. Scholen worden vaak overdonderd door het aanbod waardoor het stellen van bepaalde kritische of belangrijke vragen dan soms erbij inschiet. Dit ligt volgens Mocca eraan dat scholen vaak weinig ervaring hebben met samenwerken en met het onderhandelen. Voordat een school echt een vraag kan hebben is het belangrijk om te weten wat er allemaal mogelijk is in het veld van aanbieders. Het is lastig om ergens iets van te vinden als je er nog weinig ervaring mee hebt en je niet weet wat er nog meer of anders mogelijk is.

---

⁷³ Voor het voor het verslag van de kenniskring media-educati zie: http://mocca-amsterdam.nl/uploads/docs/info/pdf_mocca_mediaeducatie.pdf

⁷⁴ Mocca, 2009, <http://moccaprijs.nl/Website%20documenten/Instrumenten/VO/12%20a%20Kennismakingsgesprek%20met%20een%20culturele%20aanbieder%20VO.doc>

SUCCESACTIVITEITEN VAN MOCCA De activiteiten van Mocca zijn succesvol. Dit blijkt uit het feit dat inmiddels zeventig procent van de Amsterdamse scholen een cultuurbeleidsplan heeft, waarmee de doelstelling van de gemeente is behaald. Daarnaast krijgt Mocca veel positieve reacties van scholen en aanbieders. Van aanbieders horen zij dat scholen nu al een stuk assertiever worden. Ze weten beter wat ze willen en zeggen niet zomaar ja op ieder aanbod. De vraag naar aanbod op maat neemt toe en scholen worden steeds beter in het aangaan van gesprekken met aanbieders. Ze weten steeds beter waar zij voor staan als school, wat hun visie is en wat de speerpunten zijn zodat ze heel gericht kunnen zoeken naar een partner. Volgens Mocca wordt het door aanbieders gewaardeerd dat scholen steeds meer met een vraag komen hoewel dit wel een andere manier van werken vereist. Aanbieders moeten meer nadenken op het moment dat er een vraag wordt gesteld en meer maatwerk leveren. Door deze manier van werken moeten de school en de instelling veel beter met elkaar gaan praten over wat ze precies willen waardoor de afstemming scherper kan plaats vinden.

5.11 Tussenconclusie

Samenwerkingsvormen uit de praktijkvoorbeelden zijn niet zo makkelijk in te delen onder de specifieke theoretische samenwerkingsvormen. De meeste geïnterviewde docenten en media-experts hebben zich ook niet georiënteerd op theorie of formats. Zij hebben de samenwerking vormgegeven naar eigen inzicht en dit lijkt voor hen goed te werken.

Uit de praktijkvoorbeelden blijkt er vooral een verschil te zitten tussen samenwerking waarin er kennis wordt afgenomen en samenwerking waarbij er kennis wordt gedeeld en/of nieuwe kennis wordt gecreëerd. In tabel 2 is hiervan een overzicht gegeven.

De door de geïnterviewde docenten en media-experts genoemde aandachtspunten komen grotendeels overeen met wat blijkt uit de literatuur. Het hebben van een duidelijke visie, een goed beleid en draagvlak lijken vooral voor scholen belangrijke punten te zijn. De geïnterviewde media-experts krijgen graag een heldere vraag van scholen die zij met hun eigen expertise kunnen beantwoorden. Tegelijkertijd wordt er echter ook door een aantal media-experts geconstateerd dat scholen hier moeite mee hebben. Een soortgelijke werkwijze die nu in Amsterdam door Mocca wordt gehanteerd wat betreft cultuureducatie in brede zin zou hierbij wellicht uitkomst kunnen bieden. De activiteiten van Mocca zijn succesvol geweest in de zin dat de scholen die zij hebben begeleid daadwerkelijk beter in staat zijn zelf een vraag te formuleren door eerst tot een visie en beleid te komen. Een zelfde resultaat op het gebied van media-educatie zou voor het stimuleren van samenwerkingsverbanden en het verankeren van media-educatie in het voortgezet onderwijs bijzonder nuttig kunnen zijn. John Leek van Beeld en Geluid oppert dat deze vorm van begeleiding een taak zou kunnen zijn van het Mediawijsheid Expertisecentrum, bijvoorbeeld door een aantal formats te ontwerpen die scholen kunnen helpen bij het formuleren van een visie en beleid.

Conclusies & aanbevelingen

In dit onderzoek heb ik de volgende vragen onderzocht:

Op welke manier kan de samenwerking tussen middelbare scholen en media-experts op het gebied van media-educatie vormgegeven worden en wat zijn belangrijke aandachtspunten in de samenwerking?

De antwoorden op deze hoofdvraag worden behandeld in 6.1 en 6.2. In paragraaf 6.3 reflecteer ik kort op mijn onderzoek en geef ik naar aanleiding van mijn conclusies en reflectie een aantal onderzoeks-aanbevelingen in 6.4. Tenslotte volgen in 6.5 een aantal concrete handreikingen voor scholen op basis van dit onderzoek.

6.1 Vormgeving van de samenwerking

De integratie van media-educatie in het curriculum van middelbare scholen is op dit moment nog een relatief onontgonnen gebied. Scholen en aanbieders zijn beide zoekende. Scholen zoeken naar manieren om media-educatie in te vullen en vorm te geven binnen hun onderwijsprogramma. Aanbieders beschikken al over uitgebreide inhoudelijke kennis en expertise maar weten nog niet altijd een goede aansluiting te vinden bij de behoeften van middelbare scholen. Kennisdeling lijkt dan ook een van belangrijkste meerwaarden te zijn van samenwerken. Twee intensieve samenwerkingsvormen zijn co-makership en partnership. Hierbij vindt veel kennisdeling en kenniscreatie plaats omdat er gezamenlijk gewerkt wordt aan een dienst of product onder de verantwoordelijkheid van een of beide partijen. Een voorbeeld hiervan is de gezamenlijke ontwikkeling van een doorlopende leerlijn. Naast de vormgeving van het onderwijs kunnen er ook onderdelen van het onderwijs gegeven worden door de media-instelling.

Minder intensieve samenwerkingsvormen zijn uitbesteding (afname van een kant-en-klare workshop of project) en detachering (inhuren van een externe docent) waarbij al bestaande kennis wordt afgenomen. Kennisdeling kan hierbij echter wel plaats

vinden als de docenten bij uitbesteding in de gelegenheid gesteld worden de kunst af te kijken en de externe docent bij detachering zijn/of haar kennis deelt met interne docenten zodat de kennis achterblijft in de school. Belangrijke meerwaarde die bij beide vormen van samenwerking ontstaat is de vergroting van de leeromgeving van leerlingen.

6.2 Aandachtspunten samenwerking

De belangrijkste aandachtspunten die voorkomen in de theorie op het gebied van cultuureducatie komen voor een groot deel overeen met de aandachtspunten die genoemd zijn in de gesprekken met ervaringsdeskundigen.

Aan de basis van een goede samenwerking ligt een prettige relatie. Deze wordt gecreëerd door vertrouwen, respect, begrip, communicatie en de bereidheid om van elkaar te leren. De meest voorkomende aandachtspunten uit mijn onderzoek gelden in het bijzonder voor de scholen. Dit zijn: visie formulering en het creëren van draagvlak. Dat deze aspecten van belang zijn voor media-educatie heeft vooral te maken met het feit dat media-educatie een erg breed en nog relatief jong begrip is. Er moet dus aandacht besteedt worden aan een duidelijk visie voordat scholen de samenwerking aan kunnen gaan met media-instellingen. Het draagvlak en de ondersteuning vanuit het beleid zijn nodig omdat media-educatie tijdrovend is en in veel gevallen om specifieke technische faciliteiten vraagt. Zonder deze mogelijkheden is het aangaan van samenwerkingsverbanden lastig. Bovendien is draagvlak nodig om de continuïteit van de samenwerking te garanderen.

Hieronder worden alle belangrijke aandachtspunten puntsgewijs weergegeven.

Voor beide partijen

- *Enthousiasme*
- *Het formuleren van een duidelijke visie, deze naar elkaar te communiceren en hierop te reflecteren*
- *Het spreken van elkaars taal*
- *Het creëren van draagvlak*
- *Zelfkennis: wat hebben we al, wat*
- *Openheid en eerlijkheid*
- *Het hebben van een duidelijk aanspreekpunt*
- *heldere afspraken maken en eventueel vastleggen*
- *Het nakomen van afspraken*
- *Evalueren en monitoren van het samenwerkingsproces*

- zijn onze beperkingen enzovoorts.*
- *Op de hoogte zijn van elkaars praktijk*
- *Win-win situatie creëren*
- *Evalueren van de samenwerking*
- *Het formuleren van duidelijke doelen en wederzijdse verwachtingen en deze bespreken*

Voor scholen

- *Het formuleren van een heldere visie en media-educatie beleid*
- *Het formuleren van een duidelijke vraag*
- *Technische faciliteiten verzorgen*
- *Aanstellen van één of meerdere coördinatoren*

Voor de media-instelling

- *Visie hebben op media-educatie en de manier waarop jongeren hierover leren*

6.3 Reflectie

Er zijn een tweetal punten van reflectie die ik op mijn onderzoek heb.

Wegens de korte periode waarin dit onderzoek voltooid moest worden, heb ik het literatuuronderzoek en de interviews deels tegelijkertijd uitgevoerd. Hoewel de belangrijkste informatie nu ook naar voren is gekomen uit de interviews had een seriële aanpak de interviews nog wat meer aan kunnen aanscherpen.

Een onverwacht punt in het literatuuronderzoek is dat er weinig literatuur is over samenwerking op het gebied van media-educatie of breder op cultuureducatie. Een internationaal georiënteerd literatuuronderzoek had achteraf gezien interessante extra informatie kunnen opleveren.

6.4 Enkele onderzoeksaanbevelingen

Voor toekomstig onderzoek heb ik de volgende aanbevelingen:

- Onderzoek naar de wijze waarop scholen visie ontwikkelen, en idealiter zouden kunnen ontwikkelen op het gebied van media-educatie.
- Onderzoek naar wat de drempels vormen voor scholen om te beginnen met de implementatie van media-educatie in het onderwijs.
- Onderzoek naar media-educatie en samenwerking op het gebied van media-educatie (of cultuureducatie) in andere landen.

- Onderzoek naar de competenties waar docenten van verschillende vakken over zouden moeten beschikken om media-educatie te kunnen integreren in het eigen lesprogramma.
- Onderzoek naar de leer ervaringen van leerlingen als zij les krijgen van externe media-instellingen.

6.5 Praktische aanbevelingen

Naast de onderzoeksaanbevelingen worden in deze sectie een aantal concrete handreikingen gedaan op basis van het voorgaande onderzoek.

Voor scholen

VISIE ONTWIKKELING

Naar aanleiding van een aantal aandachtspunten uit de conclusie geef ik hier een aantal aanbevelingen waarbij ik concrete handreikingen heb ontwikkeld voor scholen. Deze aandachtspunten zijn: het formuleren van een visie, het creëren van draagvlak, het formuleren en het aanstellen van een of meerdere coördinatoren. Deze aandachtspunten moeten ingevuld worden op beleidsniveau. Op basis van een instrument dat Mocca heeft ontwikkeld ter ondersteuning van de ontwikkeling van een cultuureducatiebeleid ⁷⁵ heb ik een stappenplan gemaakt voor scholen dat kan helpen bij het formuleren van een visie. Ik heb de basis opbouw van Mocca gebruikt en deze aangepast met voorbeelden gericht op media-educatie, zie bijlage C.

DRAAGVLAK, FACILITEITEN EN COÖRDINATOREN

Nadat een school een heldere visie heeft ontwikkeld is het belangrijk dat deze visie vormgegeven wordt in een beleidsplan. Uit mijn onderzoek is gebleken dat een aantal aspecten belangrijk zijn om hierin op te nemen. Dit zijn het creëren van draagvlak, het zorgen voor randvoorwaardelijke faciliteiten (benodigde technische middelen) en het aanstellen van een of meerdere coördinatoren die voldoende tijd en ruimte krijgen hun taken uit te voeren.

Zij zouden in ieder geval de volgende taken moeten vervullen:

- vormgeving en verankering van het mediaprofiel binnen de school

---

⁷⁵ Cultuureducatiebeleidsplan Mocca

- coördineren van vraag en aanbod binnen de school
- contact leggen en onderhouden met externe contacten
- beslissingsbevoegdheid hebben

De naam van deze functie doet er niet zo toe en kan verschillen per school. Ook is er mijns inziens geen voorkeur voor een docent van een bepaald vak. Hilberdink is als docent Nederlands op het Thorbecke College Projectleider Moderne Media en Jansen en Eikenaar zijn, als docenten Beeldende Kunst en CKV, op de KSE Mediacoördinator.

Het is belangrijker dat de betreffende docent/docenten beschikken over:

- grote affiniteit met het onderwerp.
- de capaciteiten om de visie van de school helder uit te dragen
- netwerk capaciteiten
- communicatieve vaardigheden (essentieel bij samenwerking)
- inlevingsvermogen (nodig om een win-win situatie te kunnen creëren als er samengewerkt gaat worden)

NETWERKEN EN MEDIAWIJSHEID EXPERTISECENTRUM

Als een school bezig is met het opzetten van een mediaprofiel is het, zoals gebleken is uit mijn onderzoek, bijzonder waardevol hierbij externe partijen te betrekken. Het is hierbij belangrijk om actief te netwerken. Als er eenmaal contacten zijn gelegd gaat het balletje vanzelf rollen. Een goede manier om hier als school een begin mee te maken is door netwerk partner te worden van het Mediawijsheid Expertisecentrum.

Scholen en instellingen

SAMENWERKINGSPROCES

Als concrete handreiking bij het aangaan van een samenwerking heb ik een stappenplan gemaakt waar de aandachtspunten uit de conclusies in zijn verwerkt.

Het kan nuttig zijn om voor men aan de samenwerking begint te kijken naar een aantal theoretische vormen van samenwerking. Het kan helder en inzichtelijk maken wat de doelen en motieven zijn van de andere partij, wie welke verantwoordelijkheid draagt, wat het resultaat moet zijn en welke zaken duidelijk afgesproken moeten worden. Van te voren bij dergelijke vragen stil staan zal naar mijn idee bijdragen aan een duidelijk en transparant begin van de samenwerking met heldere verwachtingen en afspraken. Voor het stappenplan heb ik gebruik gemaakt van het

samenwerkingsfasen model van het Cultuurnetwerk.⁷⁶ Zie bijlage D.

---

⁷⁶ <http://cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/samenwerken/samenwerkingsfasen.html>

Bibliografie

Literatuur

- Bardoel, J. *Hiaten op het gebied van media-educatie in het voortgezet onderwijs in Nederland*. Universiteit Utrecht, 2007.
- Cultuurnetwerk Nederland. *Zicht op cultuureducatie*, 2002.
- Hagedoorn, P et al. *Cultuureducatie, Samenwerken in de praktijk*, Cultuurnetwerk Nederland, 2006.
- Heijnen, E. *Media Connection: Lessen van kunstdocenten en mediakunstenaars*. Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. 2007
- KPC groep, *Vruchtbare Verbeelding: Format voor samenwerking tussen scholen en cultuureducatieve instellingen*. 2005.
- Mediawijsheid Expertisecentrum, *Programmaplan 2008-2010*, 2008.
- Mediawijsheid Expertisecentrum, *Conceptregeling Mediawijsheid Expertisecentrum 2009*, 2009.
- Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen, *Critical Friends: ontmoetingen tussen school en cultuur*, 2008.
- Onderwijs raad, *Advies Onderwijs in Cultuur*, 2006.
- Plasterk, R en Rouvoet, A. *Mediawijsheid: Kabinetsvisie*, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Ministerie van Jeugd en Gezin, 2008.
- Raad voor cultuur. *Advies Mediawijsheid: de ontwikkeling van nieuw burgerschap*. 2005
- Wolf, A. *Gemeenschappelijke taal*. Mocca Amsterdam, 2008.

Websites

- Beeld en Geluid, Over Beeld en Geluid
<http://educatie.beeldengeluid.nl/index.aspx?chapterID=7875>, 2009.
- Cultuurnetwerk Nederland (augustus 2009). Fasen in Samenwerking.
<http://cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/samenwerken/samenwerkingsfasen.html>
- Cultuurnetwerk Nederland,
http://cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/wat_is_cultuureducatie.html, 2009.
- Cultuurnetwerk Nederland, 10 gouden regels voor samenwerking
<http://cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/samenwerken/regels.html>, 2009.

- Cultuurnetwerk Nederland – Fasen van samenwerking
<http://cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/samenwerken/samenwerkingsfasen.html>, 2009.
- De frisse blik,
www.defrisseblik.nl, 2009.
- MOCCA,
www.mocca-amsterdam.nl, 2009.
- MOCCA – Samenvatting gemeenschappelijke taal
http://www.mocca-amsterdam.nl/uploads/docs/info/synopsis_gemeenschappelijke_taal.pdf
- Nederlands Instituut voor Filmeducatie,
<http://filmeducatie.nl/nif/20.html>, 2009.
- Netwerk Filmorganisaties, Open brief aan de ministers Plasterk en Rouvoet.
<http://www.av-mediaeducatie.nl/download.php?id=213>, 2008.
- Utrechts Centrum voor de Kunsten,
http://www.uck.nl/_item.aspx?subject=item&id=1704&menuid=179, 2009.

Interviews

- De frisse blik*, Mirna Lightart. (23 april 2009)
- Katholieke Scholengemeenschap Etten-Leur*, Sjaak Jansen. (7 mei 2009)
- Mocca*, Fleur de Kort, Kiran Sukul en Anouck Wolf. (20 mei 2009)
- Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid*, John Leek. (19 juni 2009)
- Nederlands Instituut voor Filmeducatie*, Florine Wiebenga. (15 mei 2009)
- Schooltv TELEAC/NOT*, Frank van Dixhoorn. (4 juni 2009)
- Thorbecke College*, Wim Hilberdink. (13 mei 2009)
- Utrechts Centrum voor de Kunsten*, Elvira Stein. (8 mei 2009)

Activiteiten van het Mediawijsheid Expertisecentrum tot nu toe

Het Mediawijsheid Expertisecentrum is op 15 mei 2008 van start gegaan. In het ruime jaar dat zij bestaan zijn er verschillende activiteiten ondernomen die van nut zijn geweest voor het onderwijs:

WERKGROEPEN Het Expertisecentrum heeft verschillende werkgroepen georganiseerd waarbij met vertegenwoordigers van de netwerkpartners gebrainstormd werd over het betreffende onderwerp. In 2008 had een van deze werkgroepen het onderwerp media-educatie/doorlopende leerlijn. In workshopvorm hebben drie subgroepen nagedacht over onder anderen de thema's deskundigheid, bundeling, zichtbaarheid, bruikbaarheid, vraag en aanbod (distributie) en online burgerschap.⁷⁷ In het werkgroepverslag wordt aangegeven dat er aan de hand hiervan een grote lijst al bestaande en nieuwe initiatieven is opgesteld.

STIMULERINGSREGELING Een andere belangrijke en concrete activiteit die zij hebben ondernomen is het starten van een stimuleringsregeling waarbij subsidies zijn uitgekeerd. Bedoeling van deze stimuleringsregeling was samenwerking en het bundelen van activiteiten en initiatieven te stimuleren. De aangesloten netwerkpartners konden een plan indienen dat of gericht was op het verbeteren van een al bestaand project of op een nieuw initiatief. Voorwaarden waren dat de initiatieven zouden:

-bijdragen aan een van de programmalijnen van het Mediawijsheid Expertisecentrum.

---

⁷⁷ Mediawijsheid Expertisecentrum, 2008.

(mediavaardigheden en bewustzijn, stimuleren/activeren van participatie, innovatie en coördineren en verbinden).

-aansluiten bij behoeften van de eindgebruiker van het initiatief en deze behoefte kan worden aangetoond.

-ze uitgaan van samenwerking tussen netwerkpartners.

Uiteindelijk zijn de subsidies toegekend aan elf projecten. Een hiervan is het project 'Wijs met Moderne Media' van het Thorbecke College waaruit een samenwerkingsverband is ontstaan tussen de school het Nederlands Instituut voor Filmeducatie.⁷⁸

CAMPAGNES Het Mediawijsheid Expertisecentrum heeft een nieuwe website (www.mediawijzer.net) gelanceerd waar verschillende campagnes op worden gelanceerd.

Een van de meest recente thema's is het thema Lekker Beroemd dat gaat over de manier waarop jongeren zich presenteren op sites die de kans bieden een publiek imago te laten construeren en te laten zien. Jongeren laten zich hierbij beïnvloeden door rolmodellen uit de massamedia. Met de campagne Lekker Beroemd wil het mediawijsheid expertise centrum jongeren en ouderen na laten denken over hun mediagedrag en zich hier bewust van maken. Op de website kan iedereen terecht voor informatie of om deel te nemen aan het forum. Daarnaast staat er ook lesmateriaal op de website dat door docenten gebruikt kan worden.

---

⁷⁸ Mediawijsheid Expertisecentrum, 2009.

Leidraad interviews

B.1 Interviews Media-instellingen

Algemeen

- Wat is de visie van ... op media-educatie en mediawijsheid? (hoe definieert ... media-educatie, hoe kan media-educatie het beste vormgegeven worden en waar ligt de nadruk op?)
- Welke activiteiten worden er door de instelling ondernomen op het gebied van media-educatie.

Samenwerking met onderwijs

- Op welke manier wordt er samengewerkt met scholen? (structureel of kort, afname of gezamenlijke creatie van onderwijs?)
- Met welke scholen is er samengewerkt en in welke vorm?
- In welke vorm van samenwerking heeft de instelling de meeste interesse?
- Op welke manier komt de samenwerking tot stand? (op wiens initiatief, hoe wordt de keuze gemaakt voor een bepaalde school?)
- Wat is de meerwaarde van samenwerking scholen?
- Wat zijn de knelpunten in de samenwerking met scholen?
- Wat moeten scholen weten van de instelling en wat wil de instelling weten van scholen?
- Wat zijn belangrijke aspecten voor een prettige samenwerking?

B.2 Interviews Scholen

Algemeen

- Sinds wanneer is de school bezig met media-educatie?
- Met welke reden is de school begonnen met het opzetten van een mediaprofiel?
- Op welke manier is de betreffende docent betrokken geraakt bij het mediaprofiel? Had hij/zij al ervaring met media? Wat is zijn/haar achtergrond?

- Op welke manier is hij/zij aan de kennis gekomen om media-expert te worden binnen de school?
- Als er een mediateam is hoe is deze samengesteld?
- Wat is de visie van de school op media-educatie en mediawijsheid? (hoe definieert de school media-educatie, hoe wordt media-educatie vormgegeven en waar ligt de nadruk op?)
- Is er een apart vak voor media-educatie of is het geïntegreerd bij verschillende vakken?
- Is gekeken naar andere scholen bij ontwikkelen van het mediaprofiel?
- Hoe is de doorlopende leerlijn vormgegeven?

Samenwerking

- Op welke manier wordt er samengewerkt met scholen?(structureel of kort, op maat, afname of gezamenlijke creatie van onderwijs?)
- Met welke instellingen is of wordt er samengewerkt en in welke vorm?
- In welke vorm van samenwerking heeft de school de meeste interesse?
- Op welke manier komt de samenwerking meestal tot stand? (op wiens initiatief, hoe wordt de keuze gemaakt voor een bepaalde partner?)
- Wat voor afspraken worden gemaakt en hoe worden deze vastgelegd?
- Wat is de meerwaarde van samenwerking met externe instellingen?
- Wat zijn de knelpunten in de samenwerking met externe instellingen?
- Wat moeten instellingen weten over de betreffende school en wat wil deze weten van instellingen?
- Wat zijn belangrijke aspecten voor een prettige samenwerking?

B.3 Leidraad interview Mocca

Algemeen Mocca

- Wat doet Mocca precies en waarom (waarom is Mocca nodig?)
- Weten scholen en aanbieder Mocca goed te vinden?
- Wordt er gebruik gemaakt van de instrumenten die staan op jullie website?

Media-educatie

- Wat zijn de kennis kringen?
- Wat houdt de kenniskring media-educatie precies in?

- Waarom is de kenniskring media-educatie georganiseerd? Wie heeft initiatief genomen? Gestuurd vanuit de gemeente?
- Is media-educatie echt een 'agendapunt'?
- Heeft Mocca zelf een visie op media-educatie en mediawijsheid ontwikkeld? Of laten jullie dat over aan de scholen en aanbieders?
- Wat was het doel van de kenniskring?
- Hoe is het verlopen?
- Is er veel animo?
- Waren er ook aanbieders bij aanwezig?
- Wat doet Mocca met de opgedane kennis?
- Wat maakt samenwerking op gebied van media-educatie anders dan samenwerking met gewone culturele instellingen?

Knelpunten en successen

- Wat zijn problemen die jullie tegenkomen bij samenwerking tussen scholen en aanbieders?
- Aanraders voor scholen en aanbieders?

Ondersteuning visie ontwikkeling voor scholen

Onderstaand stappenplan is gebaseerd op het onderdeel visie ontwikkeling uit het *Stappenplan Cultuureducatiebeleid voortgezet onderwijs* van MOCCA⁷⁹. Ik heb hier zelf enkele aspecten aan toegevoegd om het specifiek te maken voor media-educatie.

1. Verkennen van de begrippen media-educatie en mediawijsheid

- nuttige websites die hierbij kunnen helpen zijn:
www.mediawijsheidexpertisecentrum.nl, www.mediawijsheid.nl en
www.mediawijsheidinperspectief.nl
- Wat houden de begrippen in?
- Op welke wijze kan media-educatie ingevuld worden?
- Welke aspecten vindt de school zelf belangrijk?

2. Wat wordt er al gedaan?

- Wat wordt er gedaan aan cultuureducatie en is er onder die paraplu al aandacht geweest voor media-educatie?
- Wat wordt er bij de kunstvakken en CKV gedaan aan media-educatie?
- Wat wordt er al gedaan aan media-educatie bij andere vakken, welke docenten zijn er in hun eigen lespraktijk al mee bezig en op welke manier?
- Welke technische middelen zijn er al in huis? Hoe zit het netwerk in elkaar, zijn er systeembeheerders, aanwezigheid van computers en uitrusting van deze computers (hebben ze bijvoorbeeld Windows Moviemaker, Photoshop enzovoorts?), aanwezigheid van foto en video camera's enz.

---

⁷⁹Stappenplan cultuureducatiebeleid voortgezet onderwijs, http://www.mocca-amsterdam.nl/uploads/docs/info/microsoft_word__stappenplan_ce_beleid_vo_mocca_juni_08.pdf

3. Met wie en op welke manier wordt er al samengewerkt?

- Met welke culturele/media aanbieders wordt of is er al wel eens samengewerkt en hebben de culturele aanbieders ook een media-educatief aanbod?
- Wordt er structureel of incidenteel samengewerkt?
- Wordt op maat geleverd door de aanbieder of wordt er een kant-en-klaar product afgenomen?

4. Huidige situatie

- Benoem de onderwijsvisie en de speerpunten binnen het onderwijsbeleid
- Benoem welke plek media-educatie op dit moment in het schoolprogramma heeft

5. Toekomst

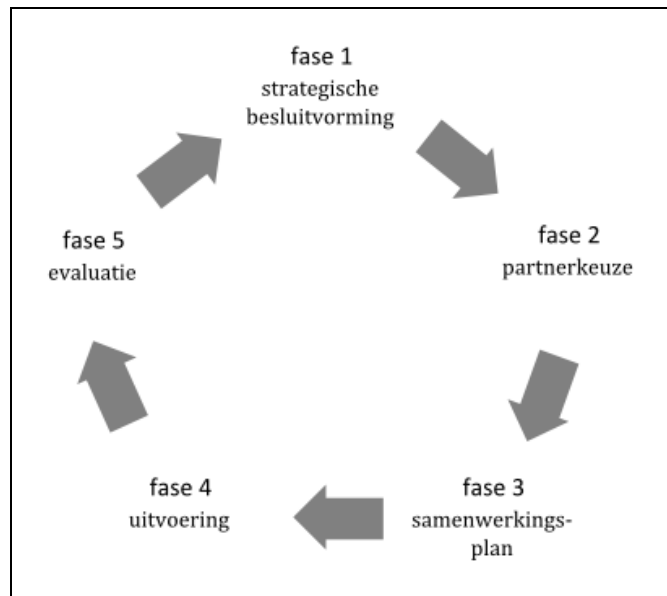
- Wat zijn de wensen op het gebied van media-educatie op langere termijn?
- Welke huidige activiteiten sluiten hierbij aan?
- Welke activiteiten sluiten aan maar dienen verbeterd te worden?
- Wat kan weggelaten worden?
- Aan welke media wil de school aandacht besteden? (van film tot games?)

6. Formuleren van de visie op media-educatie

- Wat is de motivatie van de school om media-educatie een plek te geven?
- Wat wil de school met media-educatie bereiken?
- Wat kan media-educatie bij jongeren teweeg brengen?
- Welke speerpunten kiest de school binnen media-educatie?

Stappenplan samenwerking

Het cultuurnetwerk heeft een model ontwikkeld met vijf fasen van een samenwerking. Dit zijn: strategische besluitvorming, partnerkeuze, samenwerkingsplan, uitvoering en evaluatie. Dit stappenplan heb ik aan de hand van dit model opgesteld en aangevuld met verschillende aandachtspunten uit de conclusies.

Figuur 2: Stroomschema voor samenwerking van het Cultuurnetwerk

Fase 1: Strategische besluitvorming

- Visie ontwikkeling en beleidsplan media-educatie(zie bijlage C)
- Wat is het eigen belang om samen te werken?
- Wat zijn de eigen doelen, motieven middelen en werkwijze?
- Wat verstaan wij (als instelling of school) onder samenwerken, welke vormen zijn er mogelijk en welke zijn het meest geschikt? ⁸⁰

⁸⁰ Volgens het Cultuurnetwerk is uit eerder gedaan praktijk onderzoek gebleken dat het doorlopen van deze stappen de samenwerking sneller tot stand laat komen en ook succesvoller is. Om te bepalen welke

Fase 2: Partnerkeuze en kennismaking

- Welke mogelijke partners beschikken over de benodigde kennis en/of middelen?
- Voer een aantal oriënterende gesprekken. Hierin is het belangrijk om eerlijk en open te zijn over de eigen doelen en motieven.

Op de website van Mocca staat een instrument dat ondersteuning kan bieden voor scholen tijdens een kennismakingsgesprek met een aanbieder.⁸¹

Fase 3: Samenwerkingsplan

- Visie uitwisseling en reflectie, gezamenlijke visie ontwikkeling
- Afspraken maken (eventueel schriftelijk vast te leggen): wanneer wordt er overlegd en geëvalueerd, wie doet wat en wanneer, wie zorgt voor welk materiaal en apparatuur.

Fase 4: Uitvoering

- Zorg ervoor dat het plan niet alleen helder is bij de bedenkers maar ook bij de uitvoerenden.
- Regelmatig tussentijds evalueren en overleggen.

Fase 5: Evaluatie

- Is het gestelde doel behaald en is het proces naar wens verlopen?
- Bepaal van te voren welke aspecten precies geëvalueerd worden en hoe vaak
- Voor dat er geëvalueerd wordt met de samenwerkingspartner eerst intern evalueren.

---

samenwerkingsvorm het meest geschikt is heeft het Cultuurnetwerk een stroomschema ontwikkeld ter ondersteuning, zie Cultuurnetwerk Nederland, *Cultuureducatie, Samenwerken in de praktijk*, 2006. Het stroomschema kan ook doorlopen worden op de website (<http://cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/samenwerken/>).

⁸¹ Zie www.mocca-amsterdam.nl → beleid expertise instrumenten → VO.
<http://moccaprijs.nl/Website%20documenten/Instrumenten/VO/12%20a%20Kennismakingsgesprek%20met%20een%20culturele%20aanbieder%20VO.doc>